

VAASAN YLIOPISTO
KAUPPATIETEELLINEN TIEDEKUNTA
TALOUSOIKEUDEN LAITOS

Tiia Mäkinen

AINEETTOMAN OMAISUUDEN ARVONMÄÄRITYS
SIIRTOHINNOITTELUSSA

Talousoikeuden

pro-gradu tutkielma

VAASA 2015

SISÄLLYSLUETTELO

LYHENNELUETTELO	2
1. JOHDANTO	5
1.1 Siirtohinnoittelu kansainvälisestä näkökulmasta	5
1.2 Aineeton omaisuus siirtohinnoittelussa	7
1.3 Tutkimusongelma ja sen rajaus	10
1.4 Tutkimusmenetelmä	11
1.5 Tutkimuksen rakenne	11
1.6 Lähteet	12
2. SIIRTOHINNOITTELUA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ	14
2.1 Verosopimukset	15
2.1.1 OECD:n malliverosopimuksen 7 artikla	15
2.1.2 OECD:n malliverosopimuksen 9 artikla	16
2.1.3 OECD:n malliverosopimuksen 25 artikla	17
2.2. Suomen lainsäädäntö	19
2.3 OECD:n siirtohinnoitteluohjeet	24
2.4. Euroopan Unionin säädökset	25
3. SIIRTOHINNOITTELUMENETELMÄT	27
3.1 Markkinaehtoperiaate	29
3.2 Markkinahintavertailumenetelmä	30
3.3 Jälleenmyyntihintamenetelmä	32
3.4. Kustannusvoittolisämenetelmä	33
3.5 Liiketoimintomarginaalimenetelmä	35
3.6 Voitonjakamismenetelmä	39
4. AINEETTOMAN OMAISUUDEN SIIRTOTAVAT	42
4.1 Luovutus	44
4.2 Lisensointi	45
5. AINEETTOMAN OMAISUUDEN ARVONMÄÄRITYS	48
5.1. Markkinaperusteinen menetelmä	53
5.2 Tuloperusteinen arvonmäärittäytapa	54
5.2.1 Capital asset pricing-malli	57
5.2.2 Säästyneet rojalitkustannukset	60
5.2.3 Ylijäävän tuoton menetelmä	61
5.2 Kustannusperusteinen arvonmäärittäytapa	63
6. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	66
LÄHDELUETTELO	70
KUVIOT	74
TAULUKOT	75
OIKEUSTAPAUSSLUETTELO	76

LYHENNELUETTELO

Arbitraatiosopimus	Yleissopimus kaksinkertaisen verotuksen poistamisesta etuyhteydessä keskenään olevien yritysten tulonoikaisun yhteydessä (90/436/ETY)
CAC	Contributory asset charge, sitoutuneen pääoman kustannus
CAPM	Capital asset pricing-malli
CUP	Comparable Uncontrolled Price
EVL	Laki elinkeinotulon verottamisesta 24.6.1968/360
EU	Euroopan unioni
HE	Hallituksen esitys
KHO	Korkein hallinto-oikeus
MAP	Mutual Agreement Procedure
OECD	Organization for Economic Co-Operation and Development
PLI	Profit level indicator
TNMM	Transactional net margin method
TVL	Tuloverolaki 30.12.1992/1535
VML	Laki verotusmenettelystä 18.12.1995/1558
WACC	Weighted average cost of capital

VAASAN YLIOPISTO**Kauppätieteellinen tiedekunta****Tekijä(t):** Tiia Mäkinen**Tutkielman nimi:** Aineettoman omaisuuden arvonmääritys siirtohinnoittelussa**Ohjaaja:** Juha Lindgren**Tutkinto:** Kauppätieteiden maisteri**Yksikkö:** Talousoikeuden yksikkö**Aloitusvuosi:** 2013**Valmistumisvuosi:** 2015 **Sivumäärä:**76

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää miten, aineettoman omaisuuden siirtohintaa tulisi arvostaa toisiinsa etuyhteydessä olevien yhtiöiden välisissä transaktioissa. Aineettoman omaisuuden arvonmääritys siirtohinnoittelussa on ongelmallista, koska siihen liittyvät säännökset ovat melko avonaisia. Myös aineettoman omaisuuden määrittely on jätetty avonaiseksi lainsäädännössä. Aineettoman omaisuuden siirtohinnoittelua vaikeuttaa myös niiden uniikki luonne ja usein niille ei ole löydettävissä verrokkeja avoimilta markkinoilta, joka saattaa vaikeuttaa markkinaehtoisen hinnan löytämistä. Siirtohinnoittelun kannalta on kuitenkin olennaista, että konserniyhtiöiden välisissä aineettoman omaisuuden siirroissa käytetään markkinaehtoisia hintoja. Markkinaehtoisuus on kantava tukipilari siirtohinnoittelussa ja se on mainittu OECD:n siirtohinnoitteluohjeissa.

Aineettoman omaisuuden arvonmäärityksessä voidaan käyttää useita eri tapoja. OECD on listannut menetelmiä, joiden avulla siirrot konserniyhtiöiden välillä voidaan suorittaa markkinaperusteisesti. Kaikki OECD:n suosittamat siirtohinnoittelumenetelmät eivät suoranaisesti sovellu aineettomien oikeuksien hinnan määrittämiseen. Aineettomien oikeuksien arvonmääritykseen on tarjolla useita laskentamenetelmiä, kuten markkinaperusteinen, tuloperusteinen ja kuluperusteinen laskentatapa. Osa niistä on tarkoitettu tietyille omaisuuserille, kun taas toiset ovat joustavampia ja niitä voidaan käyttää arvostettaessa erilaisia aineettomaan omaisuuteen kuuluvia eriä. Lisänsä arvostukseen tuo se, että laskennassa joudutaan käyttämään arvioita ja oletuksia, koska saatavilla ei välttämättä ole saatavilla historiallista tai tämänhetkistä dataa. Näin ollen arvostukseen liittyy paljon subjektiivisia olettamuksia.

Aineettoman omaisuuden arvonmäärityksen onnistumisen kannalta on olennaista arvostuksessa käytettävien tietojen määrä ja tarkkuus. Jos arvostuksessa joudutaan käyttämään paljon olettamia ja arvioita, lopputulos voi jäädä epävarmaksi. Parhaiten markkinaehtoisen hintaan päästään, jos markkinoilta on löydettävissä samankaltainen verrokki ja voidaan käyttää niin kutsuttua markkinaperusteista arvonmääritys menetelmää. Tällöin markkinaehtoisuuden osoittaminen veroviranomaisille on helppoa ja tulkinnanvaraisuutta ei ole.

Aineettomista omaisuuseristä ja niiden hinnoista on lähestulkoon mahdotonta saada tietoa markkinoilta. Tämän vuoksi käytännössä joudutaan yleensä ulkoiset verrokkit hylkäämään kokonaan ja käyttämään sisäisiä verrokkeja, mikäli niitä vain on saatavilla. Markkinaehtoisuuden toteaminen hinnoissa saattaa näin ollen aiheuttaa tietynlaista subjektiivisuutta ja tulkinnanvaraisuutta aineettomien omaisuuserien osalta.

AVAINSANAT: Siirtohinnoittelu, aineeton omaisuus, arvonmääritys

1. JOHDANTO

1.1 Siirtohinnoittelu kansainvälisestä näkökulmasta

Kansainvälisen liiketoiminnan määrä ja merkitys on kasvanut viime vuosina jatkuvasti, kun kaupanesteitä on systemaattisesti purettu ja maailman taloudellinen integraatio on lisääntynyt. Toiminnan kansainvälistyessä yritykset perustavat tytäryhtiöitä ulkomaille tai tulevat itse ostetuiksi kansainväliseen konserniin. Tällöin on mietittävä, millä tavoin hinnat on asetettava konserniyhtiöiden välisissä transaktioissa.¹

Tällä hetkellä yksi eniten kansainvälisiä konserniyhtiöitä verotuksessa mietityttävä asia on siirtohinnoittelu. Siirtohinnoittelu on noussut yhdeksi keskeiseksi alueeksi verotuksessa niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Kuten Penttilä artikkelissaan Siirtohinnoittelua koskevat oikeuskäytännön linjaukset kirjoittaa, siirtohinnoittelun tärkeyttä on ollut tapana kuvata OECD:N esittämällä arviolla, jonka mukaan maailman kaupasta yli 60 prosenttia on kansainvälisten yritysryhmien sisäistä kaupankäyntiä.²

Siirtohinnoittelulla tarkoitetaan verotuksessa etuyhteydessä toisiinsa olevien osapuolten toistensa kanssa tekemän liiketoimen hinnoittelua. Siirtohinnoittelun ydinaluetta ovat erityisesti sellaiset liiketoimet, jotka ylittävät valtioiden rajat. Tällöin on erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, miten hinnat asetetaan konserniyhtiöiden välillä, koska veroviranomaiset valvovat, etteivät yritykset siirrä epäasiallisin keinoin tuloja maasta toiseen.³

Konsernin siirtohinnoittelupolitiikan tarkoituksena on määritellä koko konsernissa sovellettavat siirtohinnoitteluperiaatteet. Niiden avulla samantapaisten transaktioiden hinnoittelu tapahtuu samalla tavalla koko konsernissa ja selkeyttää näin osaltaan konserniyhtiöiden välisiä liikeneuvotteluita sekä yksinkertaistaa konsernin toimintaa. Siirtohin-

¹ Jaakkola ym. 2012: 19

² Penttilä 2015: 120

³ Jaakkola ym. 2012: 19

noittelupolitiikan tehtävänä konsernissa on myös poistaa siirtohinnoitteluun liittyviä riskejä, kuten mahdollisen veronkorotuksen, jos verottaja katsoo yrityksen siirtäneen verotettavaa tuloa epäasiallisin keinoin toiseen maahan välttääkseen veronmaksun.⁴

Tänä päivänä vallitsevana käsityksenä näyttää Penttilän mukaan olevan, että siirtohinnoitteluun liittyy valtioiden näkökulmasta merkittävä verotulopotentiaali. Tämän ajattelutavan takana on käsitys, jonka mukaan rajat ylittävissä etuyhteystransaktioissa poikeetaan yleisesti tällaisia liiketoimia sääntelevän normin mukaisesta markkinaehtoisesta hinnoittelusta tai muista ehdoista. Yhdeksi syyksi, että siirtohinnoittelun kautta saatavan verotulopotentiaalin hyödyntäminen houkuttelee, Penttilä mainitsee sen, että useissa tapauksissa ei yksinkertaisesti ole olemassa absoluuttista oikeata siirtohintaa, esimerkiksi tällaisesta voidaan mainita aineeton omaisuus.⁵

Konsernissa jokainen konserniyhtiö on oma erillinen verovelvollinen ja kullekin yhtiölle tulee kohdistaa tulot ja menot erikseen oikean suuruisina.⁶ Kansainvälisissä konserneissa saatetaan yrittää tehdä verotuksen minimoimiseksi peiteltyjä voitonsiirtoja eri valtioista toiseen. Peitelty voitonsiirto voidaan toteuttaa muun muassa sopimalla hinnoista tai muista taloudellisista ehdoista eri tavalla kuin toisistaan riippumattomat osapuolet sopisivat vastaavanlaisessa tilanteessa. Sisäisissä palveluiden tai tavaran siirroissa voidaan käyttää yli- tai alihintoja. Näin pystytään näyttämään voittoa valtioissa, joissa verorasitus on pieni. Ilman siirtohinnoittelusäännöksiä konsernit voisivat myös välttyä veron maksamiselta siirtämällä voittoa tappiollisiin yksiköihin. Toisaalta siirtohinnoittelusäännösten tiukka soveltamiskäytäntö voi myös aiheuttaa sen, että kansainvälinen konserni saattaa näyttää varmuuden vuoksi suurempaa tuloa kuin sen pitäisi markkinaehtoperiaatteen täyttymiseksi.⁷

Siirtohinnoittelussa kansainvälisenä peruseriaatteenä pidetään markkinaehtoperiaatetta (*arm's length principle*). Markkinaehtoperiaatteen mukaan etuyhteydessä toisiinsa olevien osapuolten liiketoimissa on noudatettava ehtoja, joita käytettäisiin toisistaan riip-

⁴ Engblom ym. 2010:545

⁵ Penttilä 2015: 120

⁶ Kukkonen 2010:161

⁷ Helminen 2013: 217 ja Penttilä 2015:120

pumattomien osapuolten välillä. Usein tämä johtaa siihen, että yritetään löytää hinta, jota ei ole. Verosuunnittelulla ja optimaalisella siirtohinnoittelulla voivat konserniyhtiöt saavuttaa liiketoiminnallisia etuja ja verosäästöjä.⁸

1.2 Aineeton omaisuus siirtohinnoittelussa

Yksi hankalimmista siirtohinnoittelun kohteista on aineeton omaisuus. Aineettomalla omaisuudella tarkoitetaan sekä aineettomia oikeuksia eli sellaisia aineettomia omaisuuseriä, jotka voidaan suojata että myös niitä aineettomia eriä, jotka eivät ole suojattavissa, kuten esimerkiksi yrityssalaisuudet. Aineeton omaisuus muodostaa tätä nykyä arvokkaimman osan kansainvälisten konsernien liiketoiminnan varallisuudesta ja yhä suurempi osa tulevaisuuden tuotto-odotuksista perustuu aineettomista omaisuuseristä saataviin tuloihin. Aineeton omaisuus ja niiden hyödyntämismallit kehittyvät nopeasti ja niiden arvo perustuu usein niiden yksilölliseen luonteeseen. Tämän kehityksen mukana verolainsäädäntö ei ole aina pysynyt.⁹

Jotta aineettoman omaisuuden luovutusta markkinaehtoperiaatteen mukaisesti voidaan analysoida, tulee ensin määrittää yksiselitteisesti mitä on aineeton omaisuus. Suomen tämän hetkinen voimassa oleva lainsäädäntö ei sisällä siirtohinnoittelutilanteisiin tarkoitettua aineettoman omaisuuden määritelmää. Hallituksen esityksessä koskien vuonna 2007 voimaan tulleita siirtohinnoittelusäännöksiä on suppea listaus aineettomista oikeuksista. Yleisesti immateriaalioikeuksiin katsotaan kuuluvaksi muun muassa patentit, tavaramerkit, mallit, kirjalliset ja taiteelliset varallisuudet, know-how ja liikesalaisuudet.¹⁰

Hallituksen esityksessä toimintoarviointia koskevassa kohdassa todetaan, että aineeton omaisuus on toiminnoissa käytettävä keskeisin omaisuus. Näin ollen toimintoanalyysi on keskeinen lähtökohta aineettoman omaisuuden tunnistamiselle. Muualla verolainsäädä-

⁸ Engblom ym. 2012: 537

⁹ Linnanvirta & Rapo 2012: 295-296, Engblom ym. 2012: 575

¹⁰ Kukkonen 2010: 205

dännössä on aineettoman omaisuuden määritelmää lähestytty usein kunkin lain omista lähtökohdista.¹¹

Siirtohinnoittelun ulkopuolisista säännöksistä kattavin tulee kirjanpitolainsäädännön sekä siihen liittyvien standardien ja asetusten piiristä. Kirjanpitolaissa on säädetty, mitä voidaan kirjata kirjanpitoon aineettomana omaisuutena sekä kirjanpitoasetuksen mukaisessa tasekaavassa on esimerkkejä taseeseen kirjattavista aineettomasta omaisuudesta, joita ovat muun muassa liikearvo sekä ennakkomaksut.¹²

Siirtohinnoittelun kannalta ongelmana on myös kirjanpitolainsäädännön määritelmissä niiden suppeus. Kirjanpitolaissa ja hyvässä kirjanpitotavassa varovaisuuden periaate estää monen aineettoman oikeuden erän kirjaamista yhtiöiden taseeseen, vaikka niillä saattaisi olla erityistä merkitystä siirtohinnoittelussa. Näin ollen tarkan lainsäädännöllisen määritelmän puuttuessa, verohallinnon ja OECD:n ohjeet saavat enemmän painoarvoa tunnistettaessa ja arvioitaessa aineetonta omaisuutta siirtohinnoittelussa.¹³

Aineettoman omaisuuden olemassaolon tunnistaminen on vaikeampaa kuin tavaroiden ja palveluiden. Niiden olemassaolo ei useinkaan käy ilmi yhtiön kirjanpidosta tai muista asiakirjoista sellaisenaan. Usein ei ole esitettävissä mitattua määrää tai muuta oletusarvoa, kun aletaan arvioida markkinaehtoista hintaa. Aineettoman omaisuuden hinnan määrittely pohjautuu yleensä oikeudesta saatavan tai odotetun hyödyn määrän arviointiin.¹⁴

Aineettoman omaisuuden liian suppea tai laaja määrittely voi myös johtaa ongelmiin. Jos määrittely on liian suppea voi joko verovelvollinen tai verottaja päätyä ratkaisuun, jossa tietyt erät eivät kuulu aineettomaan omaisuuteen ja niitä voidaan niin ollen käyttää tai siirtää etuyhteydessä olevien osapuolten välillä ilman erillistä kompensatiota, vaikka samanlainen siirto tai käyttö kahden toisistaan riippumattomien osapuolten välillä nostaisi transaktion hintaa. Liian laajassa määrittelyssä voi taas käydä niin, että etuyh-

¹¹ Linnanvirta & Rapo 2012: 295-296

¹² Linnanvirta & Rapo: 296

¹³ Linnanvirta & Rapo: 297

¹⁴ Kukkonen 2010: 206

teydessä toisiinsa olevat yhtiöt maksavat suuremman hinnan, vaikka samanlaista kompensointi ei maksettaisi kahden toisistaan riippumattoman osapuolen välillä.¹⁵

OECD:n ohjeissa aineettomalla omaisuudella tarkoitetaan sellaista omaisuutta, joka ei ole aineellista omaisuutta tai rahoitusomaisuutta ja se voidaan omistaa tai sitä voidaan kontrolloida kaupallisessa tarkoituksessa. Ohjeiden mukaan aineettoman omaisuuden ei tarvitse olla suojattavissa sopimuksilla tai muilla eri tavoin, jotta sitä voidaan käsitellä aineettomana omaisuutena siirtohinnoittelussa. Aineettoman omaisuuden ei tarvitse myöskään olla tunnistettavissa erillisenä eränä ja siirrettävissä yksittäin, vaan se voidaan siirtää osana muita kaupallisia eriä. Näin ollen erillinen siirrettävyys ei ole välttämätön ehto aineettomalle omaisuudelle siirtohinnoittelussa.¹⁶

OECD:n siirtohinnoitteluohjeissa aineeton omaisuus jaetaan kaupallisiin aineettomiin oikeuksiin ja markkinointiin liittyviin aineettomaan omaisuuteen. OECD:n ohjeet perustuvat erityisesti kaupallisessa toiminnassa käytettävään aineettomaan omaisuuteen (*trade intangibles*), koska sillä voi olla suurikin arvo liiketoiminnan kannalta. OECD:n ohjeissa toinen aineettomien oikeuksien ryhmä on markkinointiin (*marketing intangibles*) liittyvät aineettomat oikeudet.¹⁷

Kaupallisia aineettomia oikeuksia ovat patentit, piirrokset ja mallit sekä liiketoiminnassa käytettävät oikeudet kuten tietokoneohjelmat. Kaupallisista aineettomista oikeuksista voidaan erottaa omaksi ryhmäkseen myös aineeton markkinointiomaisuus, joita ovat esimerkiksi tavaramerkit, asiakasrekisterit ja jakelukanavat.¹⁸

Kaupalliset aineettomat oikeudet ovat yleensä sellaisia, jotka syntyvät tutkimus- ja kehitystyön tuloksena ja markkinointiin liittyvät syntyvät yleensä markkinointi- ja myyntityön seurauksena.¹⁹

¹⁵ OECD 2014. Kohta 6.5.

¹⁶ OECD 2014. Kohdat 6.8 ja 6.10.

¹⁷ Linnanvirta 2012:297

¹⁸ Kukkonen 2010: 205

¹⁹ Karjalainen & Raunio 2007: 162-163

1.3 Tutkimusongelma ja sen rajaus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia aineettoman omaisuuden arvonmäärittystä konserniyritysten siirtohinnoittelussa. Tutkimuksessa vertaillaan eri arvonmäärittämisselmen sopivuutta aineettoman omaisuuden siirtohintoihin voimassa olevan lainsäädännön ja oikeuskirjallisuuden avulla.

Aineettomien oikeuksien kuten patentin siirtohinnoittelua hankaloittaa niiden uniikki luonne. Siirtohinnoittelu perustuu markkinaehtoperiaatteelle ja koska aineettomilla omaisuuserillä ei yleensä ole markkinoita, joissa tietoja olisi avoimesti saatavilla, vertailukelpoisten transaktioiden löytäminen on haasteellista. Lisäksi myös aineettomiin omaisuuseriin liittyvistä transaktioista ei juurikaan anneta tietoja ulkopuolisille, joten samanlaisen transaktion löytäminen ei ole käytännössä usein mahdollista.²⁰

Usein on myös niin, että markkinoilla ei ole vastaavaa tuotetta tai palvelua, joiden avulla voitaisiin määrittää markkinaehtoinen hinta aineettomalle omaisuuserälle. Aineettoman omaisuuden siirtohinnoittelua vaikeuttaa myös se, että niiden voimassaoloaika saattaa olla rajattu ja elinkaari voi olla toiminnallisesti tai kaupallisesti rajallinen. Lisäksi aineettoman omaisuuden kehityskustannukset saattavat olla hyvinkin merkittäviä, mutta kustannusten ja arvon välillä ei välttämättä ole yhteyttä. Tämän vuoksi kustannusten perusteella ei voida yksin päätellä aineettoman omaisuuden arvoa, vaan tarvitaan muita keinoja, jotta siirtohintaa voidaan määrittää siirtohinnoittelussa niin, ettei siitä myöhemmin tulisi veroseuraamuksia.²¹

Tutkimus rajataan koskemaan aineettoman omaisuuden siirtohinnoittelua kansainvälisissä konserneissa, koska aineeton omaisuus on yksi yleisemmin yritysten luovuttamia omaisuuseriä ja niillä saattaa olla myös huomattava arvo yritysten välisissä transaktioissa.

²⁰ Karjalainen & Raunio 2007: 161 ja Linnanvirta & Rapo 2012: 299

²¹ Brauner 2008: 110

1.4 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus on vero-oikeudellinen ja se liittyy kansainväliseen vero-oikeuteen. Tutkimuksen näkökulma on lainopillinen eli oikeusdogmaattinen, jonka tarkoituksena on Aarnion mukaan voimassa olevaan oikeusjärjestykseen kuuluvien sääntöjen tutkimus. Tutkimuksentarkoituksena on jäsentää voimassa olevia kansainvälisiä siirtohinnoittelunormeja sekä aineettoman omaisuuden verokohtelua. Tutkielman tarkoituksena on selvittää ja tulkita aineettomien oikeuksien siirtohinnoittelussa käytettäviä arvonmääritysperusteita olemassa olevien oikeuslähteiden avulla.²²

1.5 Tutkimuksen rakenne

Tutkielma koostuu kuudesta pääluvusta. Ensimmäisessä luvussa rajataan tutkimus koskemaan aineettoman omaisuuden arvostamista siirtohinnoittelussa. Ensimmäinen luku on johdanto koko tutkielmalle ja samalla se määrittää mitä on siirtohinnoittelussa tarkoitettu aineeton omaisuus. Johdannossa esitetään myös miksi aineettoman omaisuuden siirtohinnoittelu on tärkeä osa kansainvälisten konsernien toimintaa.

Luvussa kaksi läpikäydään siirtohinnoittelun lakisäätteistä perustaa. Jotta siirtohinnoittelua pystytään selvittämään ja analysoimaan, on tunnettava sen taustalla vaikuttava lainsäädännön systematiikka. Siirtohinnoittelun kannalta tärkeitä oikeuslähteitä ovat kansainvälinen vero-oikeus, EU- (vero-) oikeus ja kansallinen verolainsäädäntö. Näiden lisäksi luvussa käsitellään OECD:n siirtohinnoitteluohjeita, koska ne ovat vaikuttaneet eri maiden siirtohinnoittelua koskevaan lainsäädäntöön sekä käytäntöihin.

Luvussa kolme esitellään OECD:n suosittamat viisi siirtohinnoittelumenetelmää ja miten niiden pohjalta siirtohinnot määräytyvät. Jokainen menetelmä kuvataan pääpiirteissään ja niiden soveltuvuutta aineettomalle omaisuudelle arvioidaan.

²² Aarnio 1989: 48

Neljäntenä lukuna esitetään aineettoman omaisuuden siirtotavat. Luvussa myös käsitellään, miten aineettoman omaisuuden omistus voi määräytyä ja missä muodossa konserniyhtiöt omistavat aineetonta omaisuutta. Se miten konsernissa päätetään siirtää aineettomia omaisuuksia yhtiöiden välillä vaikuttaa arvostustavan valintaan. Siirtotapoja on periaatteessa kaksi aineettoman oikeuden myynti eli luovutus tai lisensointi.

Viidennessä luvussa käsitellään tutkielman kannalta keskeisintä asiaa, aineettoman omaisuuden arvostusmenetelmiä siirtohinnoittelussa. Luvun alussa käsitellään yleisesti verotuksessa käytettyjä arvonmäärittäystapoja, jotta voidaan ymmärtää miten aineettoman omaisuuden arvon määrittäminen eroaa muiden omaisuuserien arvonmäärittämisestä ja mitä vaikeuksia niiden erilainen luonne tuo mukanaan niiden arvostamiseen. Luvussa käydään läpi kolme pääasiallista arvonmäärittäystapaa eli markkinaperusteinen, tuloperusteinen ja kustannusperusteinen arvonmäärittäystapa. Lisäksi päämenetelmistä esitellään näistä sovellutuksia kuten *säästyneiden rojaltikustannusten menetelmä* ja paremmin rahoituksesta tunnetun CAP-mallin käyttö aineettoman omaisuuden arvonmäärittämisessä.

Viimeisessä kuudennessa luvussa kootaan yhteen tutkimuksen kannalta olennaiset tulokset toisesta, kolmannesta ja viidennestä luvusta sekä tehdään niiden perusteella johdopäätöksiä aineettoman omaisuuden arvonmäärittämisestä osana siirtohinnoittelua.

1.6 Lähteet

Tutkimuksen aihetta eli aineettoman omaisuuden arvonmäärittäystä osana kansainvälisten konsernien siirtohinnoittelua tutkitaan voimassa olevan oikeuden näkökulmasta. Tärkeimpiä lähteitä ovat asiaa koskeva lainsäädäntö sekä asiaa käsittelevä oikeuskirjallisuus.

Lainsäädännön lisäksi tärkeimpiä ovat OECD:n 2010 julkaisemat siirtohinnoitteluohjeet sekä oikeuskirjallisuudesta teokset *Siirtohinnoittelu käytännössä*, *Siirtohinnoittelu* ja *Konsernin verosuunnittelu*. Lisäksi OECD on julkaissut vuonna 2014 aineettoman

omaisuuden siirtohinnoitteluun liittyen keskustelumuiston *Guidance on Transfer Pricing Aspects of Intangibles*, jossa on selkeytetty monia varsinaisissa siirtohinnoitteluohjeissa epäselväksi tai tulkinnanvaraisiksi jääneitä kohtia. Myös aiheesta tehdyt aiemmat tutkimukset toimivat lähteenä tätä tutkielmaa tehdessä. Aiemmista tutkimuksista mainitakoon Katriina Pankakosken lisensiaatintutkimus Tavaramerkin siirtohinnoittelusta ja Virginia Tax reviewissa ilmestynyt Yariv Braunerin tutkimus *Value in the Eye of the Beholder: The Valuation of Intangibles for Transfer Pricing Purposes*.

2. SIIRTOHINNOITTELUA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ

Suomessa siirtohinnoittelun oikaisua ja dokumentointia sekä siirtohinnoitteludokumentointivelvollisuuden laiminlyöntiä koskevat säännökset sisällytettiin verotusmenettelylakiin (18.12.1995/1558) 1.12.2006. Siirtohinnoittelun markkinaehtoisuuden vaatimus on ollut käytössä tätä aiemminkin sekä kansallisessa lainsäädännössä että Suomen solmimissa verosopimuksissa. Siirtohinnoittelusäännökset koskevat 1.1.2007 ja sen jälkeen alkavien tilikausien verotusta.²³

Siirtohinnoitteluun liittyvän vero-oikeuden tutkiminen edellyttää kansainvälisen vero-oikeuden tarkastelua. Kansainvälinen vero-oikeus koostuu normeista, joilla säädellään kahteen tai useampaan valtioon liittyviä veropohjia. Käsitteenä kansainvälinen vero-oikeus sisältää sekä verotuksen aineellisen että hallintomenettelyn sääntelyn. Kansainvälinen vero-oikeus jaetaan yleisesti myös valtioiden verosopimusoikeuteen ja kansallisen normiston sisältämään kansainväliseen vero-oikeuteen. Valtiolla on lähtökohtaisesti suvereniteetti maan sisäisen vero-oikeuden sisällöstä.²⁴

Suomen perustuslain 81 §:n mukaan verosta säädetään lailla. Vero säännösten on sisällettävä säännökset verovelvollisuudesta ja veron suuruuden perusteista sekä verovelvollisen oikeusturvasta. Näin ollen verokohtelu perustuu käytännössä kansallisen lain säännökseen. Suomen solmimat verosopimukset voivat supistaa tätä verotusoikeutta, mutta eivät voi laajentaa sitä.²⁵

Kansallisen verojärjestelmän tarkoituksena on luoda normistokokonaisuus, jossa toisen valtion kanssa solmittu verosopimus tulee täysimääräisesti arvioitavaksi myös kansallisella tasolla. Kansallisen kansainvälisen vero-oikeuden säännösten tarkoituksena on siirtää kansainvälisiä yhteyksiä sisältävä tulo valtion sisäisen vero-oikeuden muodosta-

²³ Engblom ym. 2012: 538

²⁴ Kukkonen 2010: 163

²⁵ Karjalainen & Raunio 2007: 17

maan kokonaisuuteen. Tavoitteena näin ollen on, että kansallinen verotus toteutuu tai kansainvälinen moninkertainen verotus estyy.²⁶

2.1 Verosopimukset

Kansainvälisen kahdenkertaisen verotuksen estämiseksi valtiot voivat keskenään solmia verosopimuksia. Verosopimukset ovat normihierarkialtaan laintasoisia säädöksiä ja ne saatetaan voimaan asetuksilla. Verosopimuksilla valtiot voivat jakaa verotusoikeuttaan kansainvälisissä tilanteissa, joissa verovelvollinen saa tuloja eri maasta missä on itse verovelvollinen.²⁷

Valtaosa Suomen solmimasta verosopimuksista noudattaa OECD:n malliverosopimusta. Verosopimuksissa on useita siirtohinnoitteluun yhteydessä olevia artikloita, mutta tärkeimmät ovat artikkelit 7 (Liiketulo), 9 (Markkinaehtoperiaate ja tulonoikaisu) ja 25 (Keskinäinen sopimusmenettely). Lisäksi korkoja, rojalteja ja kiinteää toimipaikkaa koskevilla artikloilla on kiinteä yhteys siirtohinnoitteluun.²⁸

2.1.1 OECD:n malliverosopimuksen 7 artikla

Verosopimusten liiketuloa koskevassa artiklassa 7 määrätään, milloin yrityksen liiketuloa voidaan verottaa muualla kuin tulonsaajan asuinvaltiossa ja miten tulo kohdistetaan sopimusvaltioon, jossa tulonsaajalla on kiinteä toimipaikka. Jotta liiketuloa voidaan verottaa muualla kuin verovelvollisen asuinvaltiossa, edellytyksenä on, että yritykselle muodostuu kiinteä toimipaikka vieraaseen valtioon. Artiklassa 7 määritellään kiinteään toimipaikkaan kohdistettavan tulon määrä.²⁹

Yleisesti liiketulolla tarkoitetaan yrityksen liiketoiminnastaan saamaa tuloa. Suomessa liiketulo on yleensä laissa elinkeinotulon verottamisesta 24.6.1968/360 (EVL) tarkoitettu

²⁶ Kukkonen 2010: 165-166

²⁷ Jaakkola ym. 2012: 24

²⁸ Karjalainen & Raunio 2007:18 ja Jaakkola ym.:24

²⁹ Jaakkola ym. 2012: 24-25

tua elinkeinotoiminnan tuloa, mutta artiklan 7 nojalla Suomella voi olla verotusoikeus myös yrityksen henkilökohtaisen tulolähteen TVL:n mukaan verotettavaan tuloon.³⁰

2.1.2 OECD:n malliverosopimuksen 9 artikla

OECD:n malliverosopimuksen 9 artikla rakentuu markkinaehtoperiaatteelle, joka on siirtohinnoittelun kansainvälinen peruseriaate. Sen mukaan toisiinsa etuyhteydessä olevien osapuolten välisissä liiketoimissa on noudatettava ehtoja, joita toisistaan riippumattomat osapuolet olisivat käyttäneet vastaavissa olosuhteissa.³¹

Artiklaa 9 voidaan soveltaa vain, jos lähiyhteydessä toisiinsa olevien yritysten välisissä transaktioissa poiketaan markkinaehtoperiaatteesta. Jos ehdot eivät vastaa markkinaehtoperiaatetta, niitä voidaan oikaista verotettavan tulon oikean määrän laskemista varten.³²

”9 artikla. Etuyhteydessä keskenään olevat yritykset.

1. Milloin

- a) sopimusvaltion yritys välittömästi tai välillisesti osallistuu toisen sopimusvaltion yrityksen johtoon tai valvontaan tahi omistaa osan sen pääomasta, taikka*
- b) samat henkilöt välittömästi tai välillisesti osallistuvat sekä sopimusvaltion yrityksen että toisen sopimusvaltion yrityksen johtoon tai valvontaan tahi omistavat osan niiden pääomasta,*

ja jos jommassakummassa tapauksessa yritysten välillä kauppa- tahi rahoitussuhteissa sovitaan ehdoista tai määrätään ehtoja, jotka poikkeavat siitä, mistä riippumattomien yritysten välillä olisi sovittu, voidaan kaikki tulo, joka ilman näitä ehtoja olisi kertynyt toiselle näistä yrityksistä, mutta näiden ehtojen vuoksi ei ole sille kertynyt, lukea tämän yrityksen tuloon ja verottaa siitä tämän mukaisesti.

³⁰ Jaakkola ym. 2012: 25

³¹ Karjalainen & Raunio 2007: 18-19 ja Jaakkola ym. 2012: 26-27

³² Karjalainen & Raunio 2007: 18-19 ja Jaakkola ym. 2012: 26-27

2. *Milloin sopimusvaltio lukee tämän valtion yrityksen tuloon – ja tämän mukaisesti verottaa – tuloa, josta toisen sopimusvaltion yritystä on verotettu tässä toisessa valtiossa, ja näin mukaan luettu tulo on tuloa, joka olisi kertynyt ensiksi mainitun valtion yritykselle, jos yritysten välillä sovitut ehdot olisivat olleet sellaisia, joista riippumattomien yritysten välillä olisi sovittu, tämän toisen valtion on asianmukaisesti oikaistava tästä tulosta siellä määrätyn veron määrä. Tällaista oikaisua tehtäessä on otettava huomioon tämän sopimuksen muut määräykset, ja sopimusvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten on tarvittaessa neuvoteltava keskenään”.*³³

Jotta 9 artiklan soveltamisen edellytykset täyttyvät, on artiklan 1. kohdan mukaan täyttyvä seuraavat määrittelyt:

1. etuyhteys
2. etuyhteys eri valtioiden välisillä tahoilla ja
3. markkinaehtoperiaatteen vastainen hinnoittelu.

Verosopimuksissa ei määritellä, milloin jokin tulo on veronalaista ja milloin jokin meno vähennyskelpoista verotuksessa, vaan ne lähinnä vain jakavat verotusoikeuden sopimusvaltioiden kesken. Tulojen veronalaisuus ja menojen vähennyskelpoisuus määritellään sopimusvaltioiden kansallisessa verolainsäädännössä eivätkä verosopimusmääräykset voi antaa Suomen veroviranomaiselle laajempaa verotusoikeutta kuin mitä kansallisessa verolainsäädännössä on määrätty. Artiklan 9 perusteella sopimusvaltiot voivat tarvittaessa ryhtyä eri konserniyhtiöiden tulonoikaisuun. Suomen lainsäädäntö on pitkälti samansisältöinen kuin artikla 9 liittyen tulonoikaisuun.³⁴

2.1.3 OECD:n malliverosopimuksen 25 artikla

Siirtohinnoittelun artiklan 25 määräyksillä on keskeinen merkitys, vaikka kyseistä artiklaa voidaan soveltaa muihinkin kun siirtohinnoittelua koskeviin kysymyksiin.

³³ Jaakkola ym. 2012: 27

³⁴ Karjalainen & Raunio 2007: 18-19 ja Jaakkola ym. 2012: 26-27

”25 artikla. Keskinäinen sopimusmenettely

1. Jos henkilö katsoo, että sopimusvaltion tai molempien sopimusvaltioiden toimienpiteet johtavat tai tulevat johtamaan hänen osaltaan verotukseen, joka on tämän sopimuksen määräysten vastainen, hän voi näiden valtioiden sisäisessä lainsäädännössä olevista oikeusturvakeinoista riippumatta, saattaa asiansa sen sopimusvaltion toimivaltaisen viranomaisen käsiteltäväksi, jossa hän asuu tai asui tai, jos on kyseessä 24 artiklan 1 kappaleen soveltaminen, jonka kansalainen hän on. Asia on saatettava käsiteltäväksi kolmen vuoden kuluessa ensimmäisestä sitä toimenpidettä koskevasta ilmoituksesta, joka aiheuttaa sopimuksen määräysten vastaisen verotuksen.
2. Jos toimivaltainen viranomaisen havaitsee huomautuksen perustelluksi, mutta ei voi saada aikaan tyydyttävää ratkaisua, viranomaisen on pyrittävä toisen sopimusvaltion toimivaltaisen viranomaisen kanssa keskinäisin sopimuksin ratkaisemaan asia sopimuksenvastaisen verotuksen välttämiseksi. Tehty sopimus pannaan täytäntöön sopimusvaltioiden sisäisessä lainsäädännössä olevista aikarajoista riippumatta
3. Sopimusvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten on pyrittävä keskinäisin sopimuksin ratkaisemaan sopimuksen tulkinnassa tai soveltamisessa syntyvät vaikeudet tai epätietoisuutta aiheuttavat kysymykset. Ne voivat myös neuvotella keskenään kaksinkertaisen verotuksen poistamiseksi sellaisissa tapauksissa, joita ei säännellä sopimuksissa.
4. Sopimusvaltioiden toimivaltaiset viranomaiset voivat olla suoraan yhteydessä toisiinsa myös sellaisessa yhteisessä toimikunnassa, johon ne itse kuuluvat tai johon kuuluu niiden edustajia, päästäkseen sopimukseen edellä olevissa kappaleissa tarkoitettussa merkityksessä.”³⁵

Artikla 25 antaa jäsenmaille valtuutuksen ryhtyä keskinäiseen sopimusmenettelyyn (*mutual agreement procedure, MAP*), jos on mahdollista, että syntyy tai on syntynyt kahdenkertaisen verotuksen tilanne. Menettelyn kattamia tilanteita on esimerkiksi vero-

³⁵ Karjalainen & Raunio 2007: 22

sopimusten tulkintaristiriidat, tulojen allokointi kiinteälle toimipaikalle ja markkinaehtoperiaatteen noudattaminen.³⁶

Keskinäinen sopimusmenettely on kansalliselle muutoksenhauulle rinnakkainen menettely. Keskinäisen sopimusmenettelyn aloittaminen ei edellytä verovelvollisen valitusta toimitetusta verotuksessa, mutta toisaalta verovalituksen tekeminen ei myöskään estä keskinäisen sopimusmenettelyn aloittamista. Suurimpana puutteena keskinäisessä sopimusmenettelyssä on, ettei veroviranomaisilla ole velvoitetta päästä sopimukseen asiasta, mikä voi johtaa verovelvollisen kannalta epätydyttävään lopputulokseen.³⁷

2.2. Suomen lainsäädäntö

Siirtohinnoittelua koskevat säännökset sisältyvät verotusmenettelylakiin (Laki verotusmenettelystä 18.12.1995/1558). Siirtohinnoittelu säännökset nykyisessä muodossaan on lisätty lainmuutoksella 1041/2006 ja ovat olleet voimassa vuoden 2007 alusta alkaen. Jo ennen lakimuutosta Suomen verosäännöksissä edellytettiin markkinaehtoisuutta. Siirtohinnoittelun säännökset ovat VML:n 14 a-c §:ssä ja 31 §:ssä. VML 14 a-c §:ssä on säädetty siirtohinnoittelun dokumentaatiovelvollisuudesta ja 31 §:ssä siirtohinnoitteluvoimaisuudesta sekä etuyhteisyriyten määritelmästä.³⁸

Markkinaehtoperiaate tulee esille VML 31 pykälässä. Sen mukaan suomalaisen yhtiön verotettavaa tuloa voidaan oikaista, jos ulkomaisen etuyhteisyriyksen kanssa käytetyt ehdot poikkeavat siitä mitä kaksi toisistaan riippumatonta yritystä olisivat sopineet ja jos näiden ehtojen vuoksi verotettava tulo olisi jäänyt pienemmäksi tai tappio muodostunut suuremmaksi mitä se muutoin olisi ollut.³⁹

³⁶ Jaakkola ym. 2012: 29

³⁷ Karjalainen & Raunio 2007:23

³⁸ Jaakkola ym. 2012: 30-31 ja Karjalainen & Raunio 2007: 24

³⁹ Engblom ym. 2010: 523

VML 31§: Siirtohinnoitteluoikaisu

Jos verovelvollisen ja häneen etuyhteydessä olevan osapuolen välisessä liiketoimessa on sovittu ehdoista tai määrätty ehtoja, jotka poikkeavat siitä, mitä toisistaan riippumattomien osapuolten välillä olisi sovittu, ja verovelvollisen elinkeinotoiminnan tai muun toiminnan verotettava tulo on tämän johdosta jäänyt pienemmäksi tai tappio on muodostunut suuremmaksi kuin se muutoin olisi ollut, lisätään tuloon määrä, joka olisi kertynyt ehtojen vastatessa sitä, mitä toisistaan riippumattomien osapuolten välillä olisi sovittu.

Liiketoimen osapuolet ovat etuyhteydessä toisiinsa, jos liiketoimen osapuolella on toisessa osapuolella määräysvalta tai kolmannella osapuolella on yksin tai yhdessä lähipiirinsä kanssa määräysvalta liiketoimen molemmissa osapuolissa. Osapuolella on määräysvalta toisessa osapuolella silloin, kun:

- 1) se välittömästi tai välillisesti omistaa yli puolet toisen osapuolen pääomasta;*
- 2) sillä välittömästi tai välillisesti on yli puolet toisen osapuolen kaikkien osakkeiden tai osuuksien tuottamasta äänimäärästä;*
- 3) sillä välittömästi tai välillisesti on oikeus nimittää yli puolet jäsenistä toisen yhteisön hallitukseen tai siihen verrattavaan toimielimeen tai toimielimeen, jolla on tämä oikeus; tai*
- 4) sitä johdetaan yhteisesti toisen osapuolen kanssa tai se muutoin voi tosiasiallisesti käyttää määräysvaltaa toisessa osapuolella.*

Eli, jotta VML 31§:ää voidaan soveltaa, seuraavien edellytysten on täytyttävä:

- osapuolet ovat etuyhteydessä toisiinsa
- osapuolten välisten liiketoimien ehdot poikkeavat markkinaehtoperiaatteesta

- Suomessa sijaitsevan yhtiön verotettava tulo on muodostunut näiden poikkeavien ehtojen vuoksi pienemmäksi tai tappio suuremmaksi kuin se muuten olisi ollut.⁴⁰

Etuyhteys syntyy yleensä konserniyhtiöiden välille. Yritykset ovat etuyhteydessä, mikäli toisella osapuolella on toisessa osapuolella määräysvalta tai kolmannella osapuolella on määräysvalta yksin tai lähipiirinsä kanssa molemmissa osapuolissa.⁴¹ VML 31§:n soveltamisala on laaja, ja se koskee kaikkia elinkeinotoiminnassa tai muussa taloudellisessa toiminnassa tehtyjä liiketoimia.⁴²

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2010:73 on otettu kantaa konsernin sisäisen lainan koron markkinaehtoisuuteen. Ratkaisu koskee verovuotta 2005, jolloin verotusmenettelylain 31 § oli vielä vanhassa muodossaan. Vuoden 2006 uudistuksessa pykälän sanamuoto ei muuttunut niin, etteikö lopputulos nykyisin voimassa olevan sanamuodon mukaan voisi olla sama.⁴³

Tapauksessa käsiteltiin pohjoismaiseen konserniin kuuluvan A Oy:n verotusta. A Oy:llä oli vuoden 2005 elokuuhun asti konsernin ulkopuolisilta riippumattomilta osapuolilta kaksi lainaa, joiden kokonaiskorkoprosentti oli 3,135–3,25. A Oy:n pitkäaikaiset lainat olivat 36 miljoonaa euroa ja sen omasta puolestaan antamat vakuudet noin 41 miljoonaa euroa. Vuoden 2005 elokuussa konsernin rahoitus järjestettiin uudelleen ja A Oy maksoi uudelleenrahoitukseen liittyen pois vanhat pankkilainat ja otti uuden lainan ruotsalaiselta konserniyhtiöltä B AB:ltä. Uusien lainojen korkoprosentti oli 9,5, johon olivat vaikuttaneet ulkopuolisilta otettujen pankkilainojen, riskilainojen ja osakkailta saatujen lainojen korkoprosentit. A Oy:n pääomarakenteessa ei tapahtunut olennaisia muutoksia rahoituksen uudelleenjärjestelyn seurauksena ja sen pitkäaikaiset lainat olivat järjestelyn jälkeen 38 miljoonaa euroa ja konserniin kuuluvien yritysten puolesta antamat vakuudet

⁴⁰ Engblom ym. 2010: 523

⁴¹ Jaakkola ym. 2012: 31

⁴² Jaakkola ym. 2012: 30

⁴³ Penttilä 2015: 126

noin 300 miljoonaa. A Oy:n B AB:lle maksamat korot olivat selvästi suuremmat kuin mitä oli maksettu toisistaan riippumattomien yritysten välillä.⁴⁴

Konserniverokeskuksen verotuksen oikaisulautakunta ja Helsingin hallinto-oikeus hyväksyivät markkinaehtoiseksi koroksi 7,04 %, joka vastasi B AB:n ulkopuolisilta ottamien lainojen keskimääräistä korkoa. Hallinto-oikeudessa ratkaisua perusteltiin sillä, että tuolloin voimassa olleen 31 §:n kansainvälistä voitonsiirtoa koskevassa säännöksessä edellytettiin, että tuloa olisi siirtynyt taholle, joka ei ole verovelvollinen Suomessa. Kun lainan korko laskettiin vain konsernin ulkopuolelta ottamien lainojen keskiarvon perusteella, tuloa ei siirtynyt ulkomaille. Sen sijaan osalta, joka ylitti ulkopuolisilta saatujen lainojen koron keskiarvon, voitiin katsoa tuloa siirtyneen ulkomaille B AB:lle. On huomattava, että hallinto-oikeus ei käsitellyt asiaa siirtohinnoittelun kannalta vaan kansainvälisenä peiteltyä voitonsiirtona.⁴⁵

KHO ei kuitenkaan pitänyt hallinto-oikeuden hyväksymää 7,04 % vähennyskelpoisena korkona, koska yhtiön oma luottokelpoisuus ja muut olosuhteet olisivat mahdollistaneet A Oy:lle selvästi edullisemman rahoituksen. Näin ollen A Oy:n verotettavaan tuloon lisättiin 9,5 % ja 3,25 %:n korkojen erotusta vastaava määrä.⁴⁶

Tapauksessa huomioitavaa on se, että konserniin kuuluminen ei riitä perusteeksi sille, että yksittäiselle konserniyhtiölle uudelleenrahoituksen myötä epäedullisemmaksi muuttuneet rahoituksen ehdot katsottaisiin markkinaehtoiseksi, vaikka ne konsernin näkökulmasta olisivat markkinaehtoisia. Kyseisessä tapauksessa markkinaehtoisuutta pystyttiin hyvin tarkastelemaan, koska A Oy:llä oli ollut ennen uudelleenjärjestelyä lainat riippumattomilta osapuolilta ja näiden lainojen korot poikkesivat olennaisesti uusien lainojen koroista. Voidaankin päätellä, että vastaavassa tilanteessa ei riippumattoman yrityksen kohdalla olisi tällaiseen järjestelyyn ryhdytty, koska lopputuloksena oli aiempaa huomattavasti suuremmat korot.⁴⁷

⁴⁴ KHO:n päätös on luettavissa osoitteessa <http://www.kho.fi/paatokset/52464.htm>

⁴⁵ Raunio & Svennas 2011: 191-192

⁴⁶ Penttilä 2015: 126

⁴⁷ Penttilä 2015: 126

Toisaalta pitää huomioida myös lainanantajan B AB:n asema. Se toimi konsernissa rahoitusyhtiönä ja sen ulkoisen rahoituksen kustannukset olivat 9,5 %:ia ja jos se olisi taas lainannut A Oy:lle noin 3 %:n korolla olisi kyseisen yhtiön lainananto ollut tappiollista ja se tuskin antaisi lainaa riippumattomalle osapuolelle kyseisellä korkotasolla. Tällainen toiminta olisi myös herättänyt kysymyksiä siirtohinnoittelun hyväksyttävyydestä B AB:n asuinvaltion Ruotsin verotuksessa.⁴⁸

KHO:n ratkaisun 2010:73 on katsottu korostavan erillisyyhtiöperiaatetta konsernin sisäisten rahoitusjärjestelyn siirtohinnoittelussa erityisesti silloin kun vanhoja lainoja uudelleen järjestellään, kun velallisen asemassa ei muutoin ole tapahtunut olennaisia muutoksia. Erillisyyhtiöperiaatteen soveltaminen tuottaa joskus konserneissa ongelmia, koska eri valtioiden painotukset erillisyyhtiöperiaatteesta ja konserniajattelusta poikkeavat toisistaan.⁴⁹

VML 14 a-c pykälissä käsiteltyjen siirtohinnoittelu dokumentoinnin pääasiallinen tarkoitus on osoittaa, että etuyhteydessä toisiinsa olevien yhtiöiden välillä tehdyt transaktiot ovat markkinaehtoisia, mutta dokumentointi antaa myös suojaa verovelvolliselle veroviranomaisen jälkikäteen tekemiä veronoikaisuja vastaan. Dokumentointi vähentää myös kahdenkertaisen verotuksen riskiä. Veroviranomaisen on kuitenkin hyväksyttävä dokumentointi, jotta yhtiö välttyy kahdenkertaisen verotuksen riskiltä ja siirtohinnoitteluoikaisuilta suojautuminen toteutuu.⁵⁰

Pienet ja keskisuuret yritykset ovat kuitenkin vapautettu siirtohinnoitteludokumentoinnin laatimisesta. Vaikka pienet ja keskisuuret yritykset on vapautettu dokumentoinnin laatimisesta vedoten sen aiheuttamiin laatimis- ja ylläpitokustannuksiin, on myös niiden käytettävä etuyhteystransaktioissaan markkinaehtoisia hintoja.⁵¹

⁴⁸ Penttilä 2015: 126

⁴⁹ Penttilä 2015: 126-127

⁵⁰ Karjalainen & Raunio 2007: 29-30

⁵¹ Karjalainen & Raunio 2007: 30-31

2.3 OECD:n siirtohinnoitteluohjeet

OECD:n tavoitteena on verotuksen osalta edistää yritystoimintaa ja työllisyyttä helpottavan verotuksellisen ympäristön muodostumista. Näihin tavoitteisiin päästäkseen OECD toimii muun muassa keskustelufoorumina ja kehittää kansainvälisiä standardeja, kuten esimerkiksi OECD:n siirtohinnoitteluohjeita (*OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Organizations and Tax Administrations*).⁵²

OECD:n siirtohinnoitteluohjeet ovat vaikuttaneet eri maiden siirtohinnoittelua koskevaan lainsäädäntöön sekä käytäntöön. Yleisistä nämä ohjeet ovat kuitenkin kansainvälisessä vero-oikeudessa. Maiden verotuskäytännössä ohjeet on hyväksytty siirtohinnoittelun perustaksi. OECD:n siirtohinnoitteluohjeet eivät kuitenkaan ole sitovia oikeuslähteitä Suomen verotuksessa.⁵³

OECD on julkaissut vuonna 1995 siirtohinnoitteluohjeen, joka on ollut pohjana useaan maan siirtohinnoittelu lainsäädännölle. Ohjetta on sovellettu verotuskäytännössä ja tulkinnanvaraisissa siirtohinnoittelutilanteissa. Ohjetta on viimeksi päivitetty vuonna 2010. Ohjeistus koostuu yhdeksästä luvusta. Ensimmäinen luku käsittelee markkinaehtoperiaatetta. Toinen ja kolmas luku taas käsittelevät siirtohinnoittelumenetelmiä ja vertailuanalyysin laadintaa. Luvut 4-8 käsittelevät kuinka veroviranomaisen tulisi lähestyä siirtohinnoitteluasioita kuten siirtohinnoitteluriitojen ratkaisemista sekä aineettomia omaisuuseriä. OECD:n siirtohinnoitteluohjeiden kuudes kappale käsittelee aineetonta omaisuutta ja OECD on julkaissut tähän liittyen keskustelumuistion syksyllä 2014, joka tullessaan liittämään osaksi OECD:n siirtohinnoitteluohjetta syksyllä 2015. Viimeinen eli yhdeksäs luku taas käsittelee markkinaehtoperiaatteen soveltamista konsernin uudelleenjärjestelytransaktioissa.⁵⁴

⁵² Karjalainen & Raunio 2007: 37-38

⁵³ Jaakkola ym. 2012:47

⁵⁴ Jaakkola ym. 2012:47

2.4. Euroopan Unionin säädökset

Euroopan Unionissa on pyritty siihen, että siirtohinnoittelun säädöspohja olisi yhtenäinen, mutta EU:n siirtohinnoittelua koskeva ohjeistus ei ole laaja. Siirtohinnoittelu säädökset ovat jaettavissa kahteen osaan: arbitraatiosopimukseen (90/436/ETY) ja EU:n siirtohinnoittelufoorumin ohjeistukseen.⁵⁵

EU:n jäsenvaltiot ovat solmineet niin sanotun arbitraatiosopimuksen, jonka tarkoituksena kaksinkertaisen verotuksen poistaminen etuyhteydessä keskenään olevien yritysten tulonoikaisun yhteydessä. Alun perin sopimus on tullut voimaan 1990 ja Suomi liittyi tähän sopimukseen vuonna 1999. Arbitraatiosopimus on jäsenvaltioiden tekemä verosopimus ja näin ollen se ei ole osa EU-oikeutta.⁵⁶

Arbitraatiosopimuksen tarkoituksena on säädellä EU-valtioiden välisiä keskinäisiä suhteita ja se asettaa toimivaltaiselle viranomaiselle ratkaisupakon. Jos transaktiota uhkaa kaksinkertainen verotus, voi verovelvollinen viedä asian maiden veroviranomaisten ratkaistavaksi keskinäisin sopimusmenettelyin.⁵⁷

Veroviranomaisten tulee ratkaista asia kahdessa vuodessa. Jos ratkaisuun ei päästä kahdessa vuodessa tulee veroviranomaisten asettaa neuvoa antava toimikunta, joka ottaa kantaa siihen onko markkinaehtoisuudesta poikettu ja miten paljon. Kansalliset veroviranomaiset ovat sidottuja neuvoa antavan toimikunnan päätökseen, mutta käytännössä kansalliset veroviranomaiset eivät päästä asioitaan neuvoa antavan toimikunnan päätettäväksi asti. Arbitraatiosopimus on jäsenvaltioita laintasoisesti sitova toisin kuin seuraavaksi käsiteltävän EU siirtohinnoittelufoorumin antamat suositukset ja kannanotot.⁵⁸

EU:n komissio on perustanut EU:n siirtohinnoittelufoorumin (EU Joint Transfer Pricing Forum, EU JTPF) vuonna 2002 ja sillä on mandaatti toimia neljä vuotta kerrallaan. Foorumissa on jäsen kustakin jäsenvaltiosta sekä 16 asiantuntijajäsentä. Siirtohinnoittelufoorumin tehtävä on avustaa ja ohjeistaa komissiota siirtohinnoitteluasioissa. Lisäksi se

⁵⁵ Jaakkola ym. 2012:57

⁵⁶ Karjalainen & Raunio 2007: 42

⁵⁷ Karjalainen & Raunio 2007:42

⁵⁸ Karjalainen & Raunio 2007: 42-43

julkaisee siirtohinnoitteluun liittyviä raportteja ja ohjeita. Foorumin ohjeet ja suositukset eivät ole lakeja, vaan suosituksia ja kannanottoja siitä, kuinka jäsenvaltioiden tulisi yhdenmukaistaa siirtohinnoitteludokumentaatiota. Nämä eivät siis sido verovelvollisia ja veroviranomaisia, vaikka näihin ohjeistuksiin on joskus vedottu verotuskäytännössä.⁵⁹

⁵⁹ Jaakkola ym. 2012: 58-59

3. SIIRTOHINNOITTELUMENETELMÄT

Siirtohinnoittelumenetelmät sekä niiden valinta ja soveltaminen pohjautuvat yleensä OECD:n siirtohinnoitteluohjeistukseen. OECD:n julkaisemissa ohjeissa menetelmät jaetaan kahteen ryhmään, perinteisiin liiketoimintamenetelmiin (*traditional transaction methods*) ja liiketoimien voittotasoa testaaviin menetelmiin (*transactional profit methods*). Siirtohinnoittelussa käytettävän menetelmän valintaan vaikuttaa konsernin sisäisissä liiketapahtumissa osapuolina olevien yhtiöiden liiketoiminta sekä yhtiöiden liiketapahtumiin liittyvät toiminnot ja riskit.⁶⁰

Valittaessa siirtohinnoittelumenetelmää on tärkeää kiinnittää huomiota menetelmän vahvuuksiin ja heikkouksiin siirtohinnoittelun kohteena olevan liiketapahtuman kannalta, ja että menetelmän valinta johtaa markkinaehtoiseen lopputulokseen. Näiden lisäksi pitää myös harkita, kuinka vertailukelpoisia sovellettavaksi ajatellut riippumattomien osapuolten väliset liiketapahtumat todellisuudessa ovat. Aineettoman omaisuuden ollessa kyseessä tämä saattaa olla hankala toteuttaa, koska tietoja vertailukelpoisista aineettoman omaisuuden siirroista toisille riippumattomille osapuolille ei juuri ole. Siirtohinnoittelussa tulee valita soveltuvin menetelmä ottaen huomioon tapauksen olosuhteet.⁶¹

Yritysten tulee huomioida myös se, että OECD:n antamia siirtohinnoittelumenetelmiä käytetään vain konsernin sisäisten liiketapahtumien markkinaehtoisuuden arviointiin ja yhtiöiden ei ole pakko käyttää OECD:n suosittamia menetelmiä siirtohintojen asettaessa. Konserniyritykset voivat käyttää mitä tahansa parhaiten soveltuvaa menetelmää siirtohintojen asettamiseen. Siirtohintojen markkinaehtoisuus kuitenkin mitataan OECD:n siirtohinnoittelumenetelmien perusteella, vaikka konsernissa olisi päädytty käyttämään jotakin muuta menetelmää. Käytännössä yhtiöiden kannattaa kuitenkin asettaa siirtohinnot OECD:n siirtohinnoittelumenetelmien mukaan, koska silloin konsernissa voidaan välttää ongelmat siirtohinnoittelun dokumentoinnissa ja veroviranomaisten tarkastaessa siirtohintoja.⁶²

⁶⁰ Jaakkola ym. 2012: 73 ja Pankakoski 2015:285

⁶¹ Pankakoski 2015:285

⁶² Jaakkola ym. 2012: 73-74

Siirtohintoja asetettaessa ja markkinaehtoisuutta mitattaessa yritykset voivat käyttää sekä sisäisiä että ulkoisia verrokkeja. Sisäiset verrokkit ovat yhtiön tekemiä transaktioita konsernin ulkopuolisten yhtiöiden kanssa. Näistä saadaan yleensä hyvä vertailukohde sisäisten transaktioiden markkinaehtoisin hinnan määrittämiseen, koska yhtiöllä on saatavilla niistä kaikki tarvittavat tiedot sekä niiden kirjanpitoluvut ovat usein yhtäläiset testattavien transaktioiden kanssa. Ulkoiset verrokkit taas ovat kolmansien toisistaan riippumattomien osapuolten transaktioissaan käyttämiä hintoja tai katteita.⁶³

OECD on määritellyt seuraavat viisi vertailukelpoisuuteen vaikuttavaa kriteeriä sekä ulkoisille että sisäisille verrokeille:

1. tuotteen tai palvelun ominaisuudet;
2. transaktion osapuolten toiminnot, niihin liittyvät riskit sekä liiketoimissa tarvittava omaisuus;
3. transaktion sopimusehdot;
4. transaktion osapuolten taloudelliset olosuhteet sekä
5. osapuolten liiketoimintastrategiat⁶⁴

Aiemmin ensisijaisina siirtohinnoittelumenetelminä pidettiin markkinahintavertailumenetelmää (*Comparable uncontrolled price method*), jälleenmyyntihintamenetelmää (*Resale price method*) ja kustannusvoittolisämenetelmää (*Cost plus method*). Toissijaissina menetelminä pidettiin OECD:n ohjeiden mukaan voitonjakamismenetelmää (*Profit split method*) ja liiketoimintomarginaalimenetelmää (*Transactional net margin method*). Vuoden 2010 siirtohinnoitteluohjeissa luovuttiin siirtohinnoittelussa käytettävien menetelmien etusijajärjestyksestä.⁶⁵

Menetelmän valinnassa on pyrittävä huomioimaan tilanteiden erityispiirteet ja käytävissä olevan tiedon määrä ja laatu. Useiden menetelmien käyttö samanaikaisesti on mahdollista, mutta ei pakollista. Jos yritys kuitenkin päättää käyttää useampaa mene-

⁶³ Jaakkola ym. 2012: 74

⁶⁴ Jaakkola ym. 2012:74

⁶⁵ Jaakkola ym.2012:74 ja Pankakoski 2015: 285

telmää, voidaan verotuksessa käyttää arvoa, joka on saatu näiden käytettyjen menetelmien mukaan saatujen arvojen vaihteluväleissä.

Liikevoittomenetelmien soveltamiseen katsotaan liittyvän suuria epävarmuustekijöitä ja sen vuoksi useat maat eivät ole hyväksyneet sitä käyttöön virallisena siirtohinnoittelumenetelmänä. Epävarmuutta liikevoittomenetelmien osalta aiheuttaa se, että soveltamisen edellytyksenä on laajojen tietotarpeiden täyttäminen ja tosiseikkojen osoittaminen on vaativaa ja sisältää laskennallisesti haastavia tulkintakysymyksiä.⁶⁶

OECD:n ohjeet on kirjoitettu teoreettisesta lähtökohdasta eikä niissä näin ollen ole otettu huomioon käytännön vaikeuksia yksityiskohtaisten tietojen saamisesta liittyen ulkopuolisten osapuolten tekemiin transaktioihin. Käytännössä vertailuaineisto perustuu julkisista lähteistä saataviin tietoihin. Vertailuaineistojen mediaanin voidaan katsoa edustavan joka suhteessa keskimääräistä tasoa, toimintoja ja riskejä. Siirtohinnoitteluohjeissa on lähdetty jopa ajatuksesta, että toimintoanalyysi tehtäisiin myös vertailukelpoisesta ulkopuolisesta yrityksestä, esimerkiksi kilpailijasta. Käytännössä tämä ei ole mahdollista, koska tarvittavat tiedot eivät ole julkisesti saatavilla.⁶⁷

3.1 Markkinaehtoperiaate

Verotuksessa edellytetään, että toisiinsa etuyhteydessä olevat konserniyhtiöt käyttävät transaktioissaan markkinaehtoisia hintoja. Tämän hetken kansainvälisen siirtohinnoittelun perustana on markkinaehtoperiaate, jonka perusajatuksena on, että toisiinsa etuyhteydessä olevien yritysten välillä tehdyt transaktiot tulee hinnoitella kuten toisistaan riippumattomien yritysten välillä tehdyt transaktiot eli niissä tulee käyttää markkinahintoja.⁶⁸

Markkinaehtoperiaate velvoittaa konserniyhtiöt asettamaan fiktiivisen hinnan transaktioille, jotka eivät ole normaaleja markkinatransaktioita, perustuen muihin markkinoilla

⁶⁶ Kukkonen 2010: 204-205

⁶⁷ Karjalainen & Raunio 2007: 91-92

⁶⁸ Brauner 2008: 96

tehtyihin transaktioihin. Markkinaehtoperiaate nojaa vahvasti oletukseen markkinoiden tehokkuudesta ja sen tarkkuudesta luoda hinnat, vaikka taloustieteiden malleissa käytettyjä täydellisiä markkinoita ei ole. Veronmaksajan tulee löytää toimivat siirtohinnat lukuisten transaktioiden joukosta tai vaihtoehtoisesti myös silloin kun vertailukelpoisia transaktioita ei ole saatavilla ollenkaan. Usein verovelvolliset joutuvat käyttämään asiantuntija-apua osatakseen asettaa konsernin sisäisille transaktioille markkinaehtoiset hinnat.⁶⁹

Markkinaehtoperiaatteen soveltaminen ei aina ole yksinkertaista, koska markkinoilta ei useinkaan pystytä keräämään kaikkia tietoja, jota markkinaehtoperiaatteen soveltaminen edellyttäisi. Lisää ongelmia markkinaehtoisuuden noudattamiseen luo se, että konserniyhtiöt käyvät kauppaa sellaisilla tuotteilla ja palveluilla, joita ei välttämättä ole saatavilla avoimilla markkinoilla. Myös konserniyhtiöiden osapuolten toiminnallinen erilaisuus voi tuottaa ongelmia markkinaehtoisuutta arvioitaessa ja konsernit voivat järjestää toimintansa sellaisella tavalla, joka ei ole mahdollista kahden toisistaan riippumattoman yhtiön välillä.⁷⁰

OECD:n siirtohinnoitteluohjeet mahdollistavat myös epätarkkojen verrokkien käytön, jotka ovat samankaltaisia kuin tarkasteltavat transaktiot olematta kuitenkaan identtisiä. Transaktioiden vertailukelpoisuutta arvioitaessa on huomioitava muun muassa tavaran tai palvelun luonne, osapuolten toiminnot ja niihin liittyvät riskit, transaktion sopimusehdot ja liiketoimintastrategioiden vaikutus transaktioon.⁷¹

3.2 Markkinahintavertailumenetelmä

Markkinahintavertailumenetelmä eli CUP-menetelmässä verovelvollisen etuyhteydessä tehtyjen liiketoimien hintaa verrataan hintoihin, joita toisistaan riippumattomat osapuolet käyttävät vertailukelpoisissa transaktioissa. Riippumattomien osapuolten käyttämistä

⁶⁹ Brauner 2008: 98

⁷⁰ Karjalainen & Raunio 2007: 46

⁷¹ Karjalainen & Raunio 2007: 47-48

hinnoista saadaan vaihteluväli, joiden rajoissa etuyhteydessä tehtävät transaktiot tulisi toteuttaa. Vertailussa voidaan käyttää saman yrityksen riippumattomien tahojen käytettyjä hintoja tai kahden täysin riippumattoman yrityksen käyttämiä hintoja.⁷²

Markkinahintavertailumenetelmää voidaan pitää luotettavimpana ja suorimpana menetelmänä, jos vain samankaltaisia ja riippumattomia transaktioita on löydettävissä markkinoilta. Sisäisiä vertailutransaktioita, eli konserni tekee samankaltaisia liiketoimia myös siihen ei-etuyhteydessä olevien yhtiöiden kanssa, voidaan pitää suorimpana keinona osoittaa markkinahintaisuus etuyhteydessä olevien yhtiöiden välillä. Markkinahintavertailumenetelmän merkitys on korostunut, koska se on käytännössä ainoa siirtohinnoittelumenetelmä, joka hyväksytään kaikissa valtioissa.⁷³

Menetelmää käytettäessä tulee kuitenkin huomioida, että sen käyttö edellyttää, että tarkastelun kohteena olevasta liiketoimesta löytää tarpeeksi vertailutietoja. Käytännössä on havaittu, että markkinahintavertailumenetelmää ei useinkaan voida soveltaa hintojen markkinaehtoisuuden todistamiseen, koska saatavilla ei ole tarpeeksi tietoa ja aidosti vertailukelpoisten transaktioiden löytäminen on vaikeaa. Näin ollen ulkoiset verrokkit ovat melko harvinaisia ja ulkoinen verrokki on löydettävissä vain sellaisille arvopapereille tai raaka-aineille, joista käydään kauppaa pörssissä tai muutoin julkisessa kaupankäyntimenettelyssä.⁷⁴

Vertailuhintamenetelmää käytettäessä samanlaisuuden vaatimus arvioitaessa vertailukelpoisuutta on suuri. Vähäisetkin erot tuotteessa tai palvelussa voivat vaikuttaa hintaan niin, että transaktiot eivät ole enää vertailukelpoisia. Vertailukelpoisuuteen vaikuttavat muun muassa ominaisuudet, laatu ja saatavuus. Aineettoman omaisuuden kohdalla vertailukelpoisuuteen vaikuttaa esimerkiksi luovutuksen muoto, suojauksen kesto ja käytöstä odotettavat hyödyt. Käytännössä verrokkeja, jotka eivät ole täysin samanlaisia ei tulisi hylätä, jos jokin vertailukriteeri jää täyttymättä kuten OECD:n siirtohinnoitteluohjeiden kohdassa 2.10 mainitaan.⁷⁵

⁷² Kukkonen 2010: 193

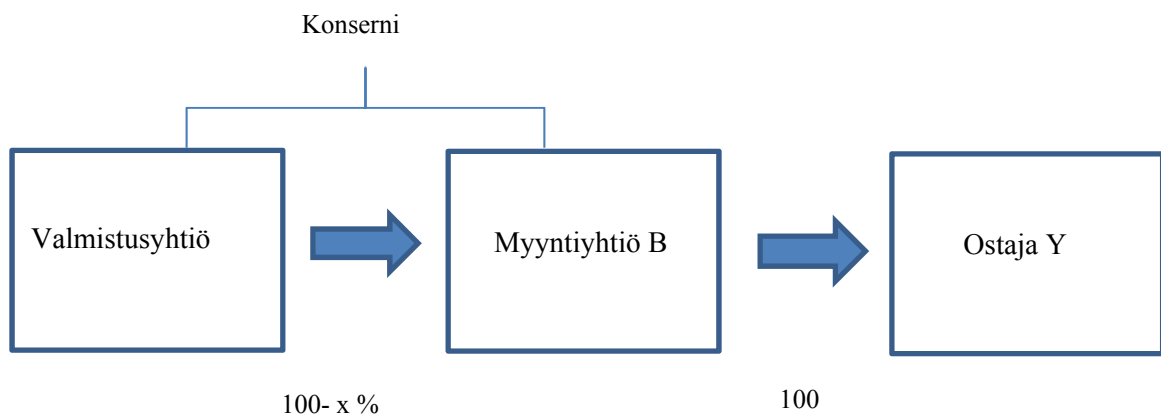
⁷³ Kukkonen 2010:194 ja Jaakkola ym. 2012: 76

⁷⁴ Karjalainen & Raunio 2007: 68 ja Jaakkola ym. 2012:76

⁷⁵ OECD 2010. kohta 2.10 ja Karjalainen & Raunio 2007: 6

3.3 Jälleenmyyntihintamenetelmä

Jälleenmyyntihintamenetelmässä hinta määritellään ulkopuoliselle, riippumattomalle taholle edelleen myydyin suoritteiden hinnasta vähentämällä suoritteeseen kohdistettavissa olevat kulut ja hyväksyttävissä oleva voittomarginaali. Vähennettävissä olevaa erää kutsutaan bruttomarginaaliksi eli jälleenmyyntihintamarginaaliksi, joka kuvaa niitä kustannuksia, jotka syntyvät jälleenmyyjän toiminnoista sekä riskeihin suhteutetusta voitosta. Jäljelle jäänyt osuus on siis hinta, joka kuvaa markkinaehtoista hintaa etuyhteystransaktiossa. Menetelmässä markkinaehtoisuuden vertailu tapahtuu myyntikatteen tasolla. Jälleenmyyjälle jäävä kate määritellään useimmiten prosentiosuutena myynnistä.⁷⁶

Kuvio 1. Jälleenmyyntihintamenetelmä.⁷⁷

Menetelmä soveltuu erityisesti tilanteisiin, joissa jälleenmyyntiyhtiönä toimiva konserniyhtiö ei tuota tuotteelle lisäarvoa ennen myymistä ulkopuoliselle. Jos jälleenmyyjäyhtiö muokkaa tuotetta niin, että sen ominaisuudet muuttuvat ennen myyntiä, ei jälleenmyyntihintamenetelmää voida soveltaa.⁷⁸

Voittomarginaalia määritettäessä vertailukohteena voidaan käyttää yrityksen vastaavissa riippumattomien osapuolten kanssa tehdyissä kaupoissa syntynyttä katetta. Jos tällaisia kauppooja ei ole, niin vertailukohdaksi voidaan ottaa kahden riippumattoman osapuolen

⁷⁶ Kukkonen 2010: 195 ja Karjalainen & Raunio 2007: 73

⁷⁷ Karjalainen & Raunio 2007:74

⁷⁸ Engblom ym. 2010: 532

vastaavassa liiketoimessa syntynyt kate. Myös toimialalle tyypillisiä katteita voidaan käyttää vertailussa, mutta silloin on huomioitava eroavaisuudet. Pienet eroavaisuudet vertailuarvoissa voidaan eliminoida tekemällä laskennallisia korjauksia.⁷⁹

Jälleenmyyntihintamenetelmässä tuotteiden vertailukelpoisuutta ei arvioida yhtä tiukasti kuin markkinahintavertailumenetelmää käytettäessä. Vaikka tuotteiden ei tarvitse olla samanlaisia, on niiden samankaltaisuus kuitenkin etu, kun jälleenhankintahintamenetelmää käytetään. Tuotteiden samankaltaisuuden vaatimus perustuu oletamaan, että samanlaisia tuotteita myyvien yhtiöiden toiminta, varat ja riskit ovat samanlaiset, jonka vuoksi jälleenmyyntikatteen voidaan olettaa olevan samalla tasolla. Sen sijaan jälleenmyyjän toimintojen samankaltaisuus on olennaista. Myös sopimusehdoilla ja liiketoimintastrategialla on vaikutusta vertailukelpoisuuteen.⁸⁰

Jälleenmyyntihintamenetelmää voidaan käyttää esimerkiksi silloin, kun aineeton omaisuus luovutetaan esimerkiksi tuotteen myynnin yhteydessä. Kuten edellä on mainittu, hinnan markkinaehtoisuuden edellytyksenä on, että jälleenmyyjän aineettomasta omaisuudesta saama myyntikate on vastaava kuin mitä riippumaton jälleenmyyjä vaatisi kustannusten kattamiseen ja saadakseen sellaisen tuoton kuin jälleenmyyjä voi toimintojensa valossa odottaa. Menetelmän osalta on kuitenkin huomattava, että vaikka näin transaktio täyttäisi kokonaisuudessaan markkinaehtoperiaatteen vaatimukset, se ei välttämättä suoraan auta päättämään myydyn tuotteen ja aineettoman oikeuden itsenäisiä arvoja.⁸¹

3.4. Kustannusvoittolisämenetelmä

Kustannusvoittolisämenetelmän lähtökohtana ovat kustannukset, jotka aiheutuvat saman konsernin toiselle yhtiölle sen tuottaessa tuotteen tai palvelun. Siirtohintaa lasketaan lisäämällä kustannuksiin kohtuullinen kate eli kustannusvoittolisä. Tästä käytetään ylei-

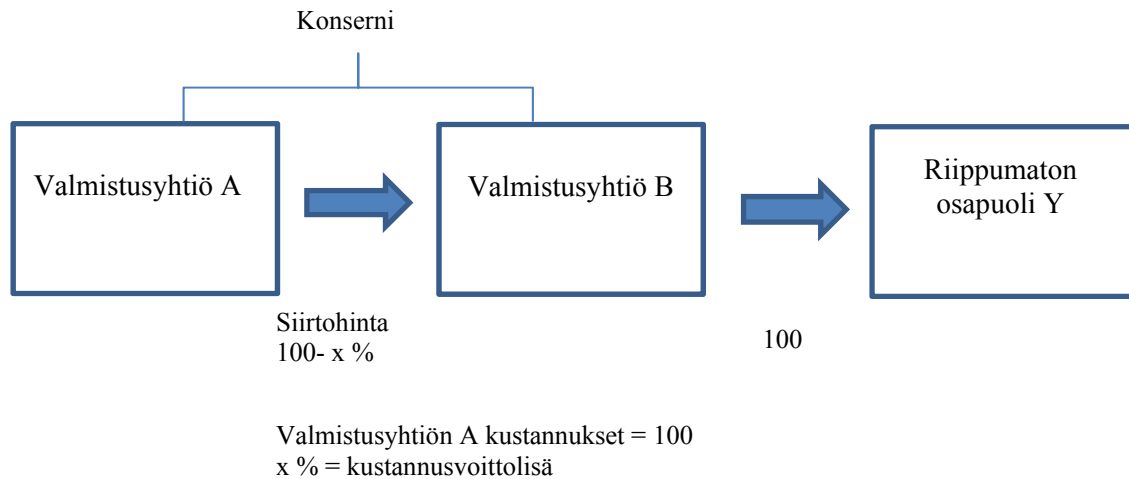
⁷⁹ Helminen 2013: 228-229

⁸⁰ Karjalainen & Raunio 2007: 74

⁸¹ Linnanvirta 2012: 299–300

sesti nimitystä *cost plus mark up- hinnoittelu* ja käytännössä se yleensä koskee konsernin sisäisiä hallinto-, tutkimus- tai sopimusvalmistuspalveluiden myyntiä.⁸²

Siirtohintaa lasketaan lisäämällä kustannuksiin kohtuullinen kate eli kustannusvoittolisä. Suoritteiden hinta koostuu välittömistä kustannuksista ja laskennallisesta osasta. Laskennallinen osa koostuu sekä välillisistä kustannuksista että koko yrityksen muista liikekustannuksista. Välittömien kustannusten määrä on suoraan verrannollinen tuotettuihin suoritteisiin kun taas välilliset kustannukset kohdistetaan suoritteille kustannus- ja kannattavuuslaskennan perusteella.⁸³

Kuvio 2. Kustannusvoittolisämenetelmä.⁸⁴

Hyväksyttävä konsernin sisäinen voittolisä on ensisijaisesti sama kate, jota yritys käyttää käydessään kauppaa vastaavilla suoritteilla riippumattomien osapuolten kanssa. Jos tällaista verrokkia ei ole saatavilla, voittolisää tulee verrata itsenäisten yritysten vastaavassa tilanteessa käyttämään voittolisää. Vertailukelpoisuutta arvioitaessa tulee huo-

⁸² Jaakkola ym. 2012: 82 ja Kukkonen 2010:198

⁸³ Kukkonen 2010:198

⁸⁴ Karjalainen & Raunio 2007: 78

mioida muun muassa konserniyhtiön ja verrokkiyritysten toiminnot sekä riskit ja toimintaolosuhteet.⁸⁵

Oleennaista menetelmässä on oikean kustannuspohjan määrittäminen sekä hyväksyttävän voitollisuuden laskeminen. Käytännössä usein vaikeuksia aiheuttaa kustannuspohjan määrittäminen, joka vertailukelpoisuuden varmistamiseksi tulee määrittää tarkasti. Mikäli tarkasteltavalla yrityksellä on muihinkin toimintoihin ja riskeihin kuin konsernin sisäinen myyntiin liittyviä kustannuksia, tulee näihin toimintoihin ja riskeihin liittyvät kustannukset määrittellä erillään konsernin sisäisen myynnin kustannuksista.⁸⁶

Tämän menetelmän kannalta sisäiset verrokkit ovat usein luotettavampia kuin ulkoiset verrokkit, koska sisäisten verrokkien tuotannon kustannusrakenteesta on helpommin saatavilla tietoa ja kustannuspohjan vertailukelpoisuudesta saadaan parempi varmuus. Kun sisäistä verrokkia ei ole saatavilla, pitää turvautua ulkoisiin verrokkeihin, jolloin tuloslaskelman rakenteesta johtuen ei yleensä ole saatavilla tietoa toisen yrityksen tuotannon suorista ja epäsuorista kuluista, vaan ainoastaan yrityksen liikevoittotasosta. Tiedot kustannusrakenteista sekä tuotekohtaisista käyttökatteista ja liikevoitosta ovat usein arkaluontoisia eikä niitä sellaisenaan julkaista.⁸⁷

3.5 Liiketoiminettomarginaalimenetelmä

Liiketoiminettomarginaalimenetelmässä (*transactional net margin method, TNMM*) tarkoituksena on määrittellä nettovoittomarginaali, joka olisi syntynyt kahden toisistaan riippumattomien osapuolten tekemissä vastaavissa transaktioissa. Tällä tavoin saatu nettovoittomarginaali suhteutetaan johonkin voitonsyntymistä kuvaavaan erään, esimerkiksi liikevaihtoon, palkkoihin tai sitoutuneisiin pääomiin. Käytännössä liiketoiminettomarginaalimenetelmän lähestymistapa on samanlainen kuin jälleenmyyntihintamene-

⁸⁵ Jaakkola ym. 2012: 80

⁸⁶ Jaakkola ym. 2012:80

⁸⁷ Jaakkola ym. 2012:81 ja Kukkonen 2010: 200

telmässä ja kustannusvoittolisämenetelmässä, vertailukohde on vain alempana tuloslaskelmassa kuin perinteisiä siirtohinnoittelumenetelmiä käytettäessä.⁸⁸

Vertailtava tunnusluku on voittoindikaattori (*profit level indicator, PLI*). On huomattava, että vertailukohteena ei ole yksittäinen transaktio vaan jonkin toimintakokonaisuuden voittoindikaattori. Ensisijaisesti vertailukelpoisena nettovoittomarginaalina tulisi käyttää sisäistä verrokkia eli nettovoittoa, jonka yritys on tehnyt vastaavassa transaktiossa jonkin ulkopuolisen riippumattoman tahon kanssa. Jos sisäistä verrokkia ei ole saatavilla, tulee käyttää ulkoista verrokkia, joka voidaan määritellä nettomarginaalin perusteella, jonka ulkopuolinen riippumaton yhtiö ansaitsee toiminnastaan.⁸⁹

TNMM:ää käytettäessä tuotteiden samankaltaisuuden vaatimus ei ole yhtä tiukka on CUP-menetelmässä. Olennaista tässä menetelmässä on riskien jakautuminen osapuolten välillä, koska riskiin varautuminen ja mahdollisen riskin toteutuminen vaikuttavat tulotasoon.⁹⁰

Transaktioiden vertailukelpoisuuteen vaikuttaa myös monet ulkoiset tekijät kuten kilpailuolosuhteet ja markkinoiden kannattavuus. Sisäisiä tekijöitä, joita menetelmän käytön kannalta pitää tutkia, ovat muun muassa kilpailuasema sekä tarvittava pääoma ja sen hinta. Yrityksen kannalta ulkoiset tekijät ovat helppoja ottaa huomioon liiketoimintomarginaalimenetelmää käytettäessä ja vertailukelpoisuutta arvioidessa. Sisäisistä tekijöistä yritys tietää oman yhtiön ja konsernin tiedot, mutta tarpeeksi yksityiskohtaisia tietoja ei ole saatavissa muista yrityksistä.⁹¹

Menetelmä soveltuu tilanteisiin, joissa konsernin sisäisen liiketapahtuman toinen osapuoli tuottaa rutiinipalveluita toiselle osapuolelle, joka puolestaan on vastuussa vaativimmista toiminnoista tai kantaa oleelliset riskit.⁹²

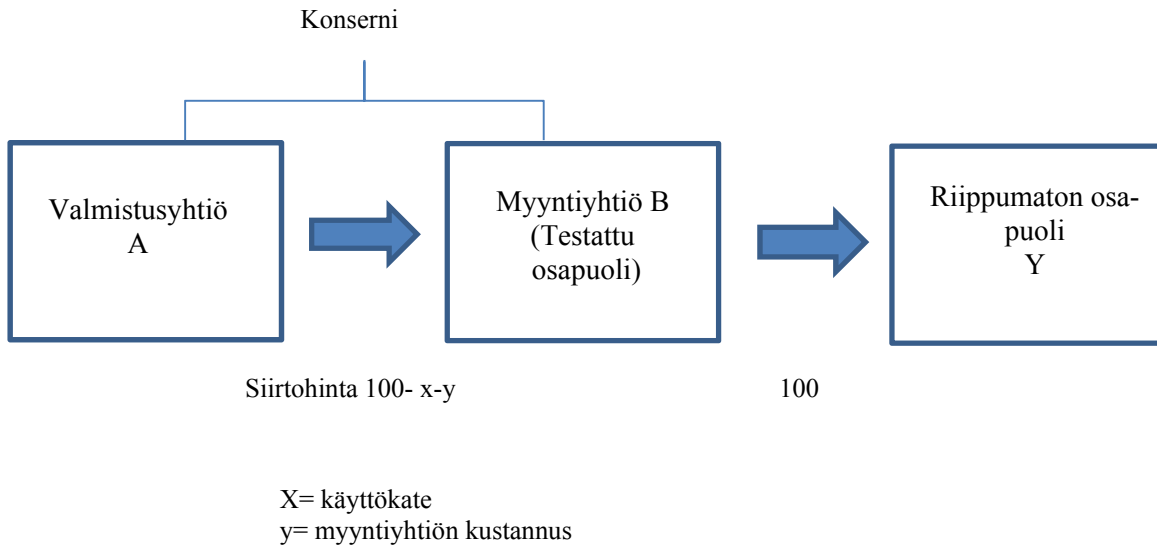
⁸⁸ Kukkonen 2010: 201 ja Karjalainen & Raunio 2007: 81

⁸⁹ Kukkonen 2010: 201

⁹⁰ Karjalainen & Raunio 2007: 83

⁹¹ Karjalainen & Raunio 2007: 83-84

⁹² Jaakkola ym. 2012:83

Kuvio 3. Liiketoiminettomarginaalimenetelmä.⁹³

Menetelmän vahvuuksista voidaan mainita se, että liikevoittoa osoittaviin tunnuslukuihin liiketapahtumakohtaiset tuote-erot vaikuttavat vähemmän tuotteen hintaan sekä se, että liiketoiminettomarginaalimenetelmässä analysoidaan vain transaktion toisen osapuolen sisäisiä tunnuslukuja. Näin ollen lopputulokseen ei vaikuta vaikka toisen osapuolen taloudellisia lukuja ei olisi käytettävissä tai ne olisivat vaikeasti tulkittavissa. Kolmas menetelmän vahvuuksista on se, että liikevoittotason tietoja on melko helposti saatavilla. Vertailukohteiden lukuja on saatavilla erilaisista tietopankeista, koska liikevoitto on luku, joka yritysten tuloslaskelmista on yleensä löydettävissä. Yhdessä nämä vahvuudet tekevät TNMM:stä yhden käytetyimmistä siirtohinnoittelumenetelmistä.⁹⁴

Ongelmia menetelmän käytössä voi aiheuttaa yhtiön poikkeuksellisen korkea tai alhainen kannattavuus, joka voi johtua muusta kuin markkinaehtoisuudesta poikkeavasta hinnasta tai myyntikatteesta. Nämä erot kannattavuudessa voivat johtua yhtiön tehokkuudesta, jota menetelmässä ei huomioida ollenkaan. Yrityksen liikevoiton tasoon voivat vaikuttaa myös sellaiset tekijät, jotka eivät vaikuttaisi kahden riippumattoman yhtiön väliseen hinnoitteluun. Yritysten liiketulosta käytävät tunnusluvut ovat herkkiä

⁹³ Karjalainen & Raunio 2007:82

⁹⁴ Jaakkola ym. 2012:84

myynti- ja tuotantovolyymien vaihteluille johtuen kiinteistä kuluista, jotka eivät jousta volyymin muuttuessa.⁹⁵

KHO:n ratkaisussa 2013:36⁹⁶ on otettu kantaa myös liiketoiminettomarginaalimenetelmän käyttämiseen ja hinnan muodostumiseen sekä location savings hyötyjen huomiointiin ottamiseen. KHO:n mukaan tapauksessa markkinaehtoinen siirtohintaa voidaan määrittää siten, että tavanomaisesta sopimusvalmistuksessa johtuva siirtohintaa lasketaan liiketoiminettomarginaalimenetelmän avulla käyttämällä verrokkeina verrannollisten yhtiöiden nettovoittoja. Sopimusvalmistajan hyötyessä sijaintimaansa edullisemmasta

⁹⁵ Jaakkola ym. 2012: 84-85

⁹⁶ *A Oyj:n Virossa asuvalta tytäryhtiöltään B AS:ltä ostamien valmistuspalvelujen siirtohinnoittelu oli heinäkuusta 2004 lähtien määritelty liiketoiminettomarginaalimenetelmän avulla. B AS:n toteutuneiden kustannusten lisäksi laskentapohjaan oli sisällytetty myös puolet niin sanotuista location savings -säästöistä. Verotuksessa ja jälkiverotuksessa hyväksyttiin A Oyj:n vähennyskelpoiseksi menoksi vain B AS:lle syntyneet todelliset kustannukset ja niille laskettu voittomarginaali.*

Korkein hallinto-oikeus totesi, että A Oyj:llä ei ollut ollut Suomessa sen laatuista tuotteiden valmistustoimintaa, jota B AS oli harjoittanut kyseessä olevina verovuosina Virossa, vaan B AS:n tuotteiden valmistustoiminta erosi tehdasmaisuutensa vuoksi merkittävästi A Oyj:n aikaisemmin Suomessa harjoittamasta käsityövaltaisesta toiminnasta. Suurin osa Virossa kehitetyistä uusista työmenetelmistä ja työvaiheista ei ollut ollut koskaan tässä muodossa käytössä Suomessa. Kysymyksessä oleva asetelma ei siten vastannut OECD:n siirtohintaraportissa kuvattua toimintojen siirtämiseen liittyvää location savings -tilannetta, eikä hinnoittelua ollut asiassa arvioitava OECD:n raportin kyseisiä tilanteita koskevien periaatteiden pohjalta. Veloituksen laskentapohjaan ei voitu sisällyttää tytäryhtiön matalista tuotantokustannuksista saatua laskennallista hyötyä suhteessa arvioituihin kustannuksiin, jotka olisivat syntyneet yhtiön omana työnä Suomessa tekemässä vastaavassa valmistustoiminnassa.

Tavanomaisesta sopimusvalmistuksesta johtuva markkinaehtoinen siirtohintaa voitiin määrittää liiketoiminettomarginaalimenetelmän avulla käyttämällä hyväksi vertailukelpoisten yhtiöiden voittomarginaaleja. Vertailukelpoisuutta arvioitaessa tuli muiden teki- jöiden lisäksi ottaa huomioon B AS:n sijainti matalien kustannusten maassa ja tästä aiheutuva mahdollisuus korkeampien kustannusten maassa sijaitsevien verrokkiyhtiöiden saamia katteita korkeamman katteen veloittamiseen. Marginaalien määrittämisessä oli otettava huomioon neuvotteluvoima, joka A Oyj:llä ja B AS:llä olisi arvioitava olevan, jos ne olisivat riippumattomia yrityksiä. B AS:llä ei ollut hallussaan sellaisia ai- neettomia oikeuksia tai erityisen korkeatasoista tietotaitoa tai teknologiaa, jotka olisivat puoltaneet korkeaa voittomarginaalia. Valmistusprosessia oli kuitenkin B AS:ssä kehi- tetty suurille tuotantomäärille sopivaksi ja yhtiössä oli tekemisen kautta syntynyt merki- tyksellistä osaamista kyseisessä valmistustoiminnassa. B AS:lle oli siten perusteltua kohdistaa useimpien A Oyj:n siirtohinnoittelututkimuksessa vertailukohteina olleiden yhtiöiden voittomarginaaleja korkeampi marginaali.

hintatasosta tai jos sillä on käytössään tavanomaista korkeatasoisempaa teknologiaa, joka mahdollistaa alhaisemmat tuotantokustannukset voidaan sopimusvalmistajalle kohdistaa tavanomaista suurempi voittolisä. Tämä koskee myös tilanteita, joissa sopimusvalmistajalla on hallussaan esimerkiksi merkittäviä aineettomia omaisuuksia. Sovellettaessa liiketoiminettomarginaalimenetelmää, tulee konserniyhtiöiden kiinnittää huomiota siihen, että vertailukelpoista voittolisää sovelletaan vertailukelpoiseen kustannuspohjaan.⁹⁷

Liiketoiminettomarginaalimenetelmän eräs ongelma on menetelmän transaktio- tai transaktiotyyppikohtaisuus. Koska hinnoittelu tapahtuu liikevoiton tasolla, on liikekustannukset jaettava transaktioittain tai transaktiotyypeittäin, jotta liikevoitto saataisiin selville. Käytännössä yritykset ovat ratkaisseet tätä ongelmaa siten, että liiketoiminettomarginaalimenetelmää sovelletaan yhtiötasolla tai kaikki yhtiön tekemät transaktiot luetaan kuuluviksi samaan transaktiotyyppiin. Jos näin ei tehtäisi, saattaisi siirtohinnoittelusta aiheutuva vaiva ja kustannukset nousta kohtuuttoman suuriksi.⁹⁸

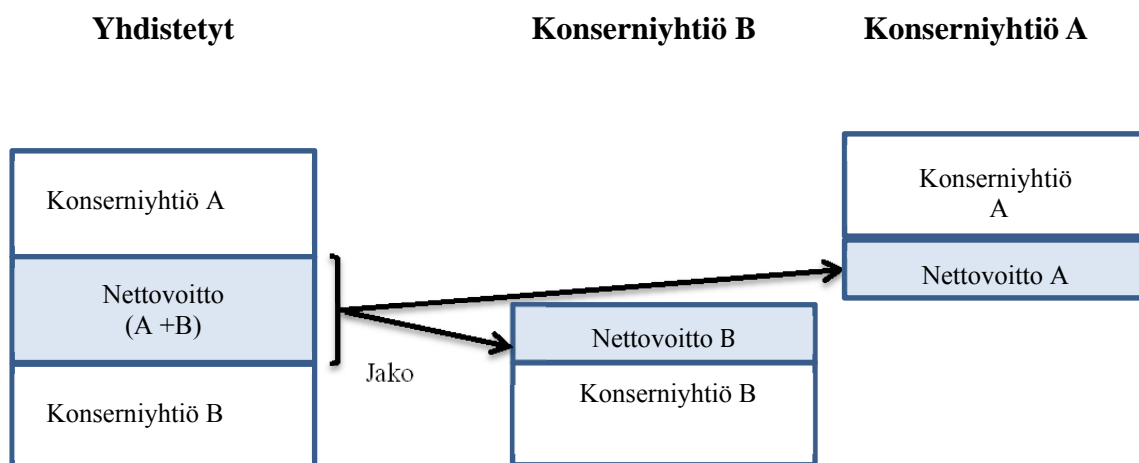
3.6 Voitonjakamismenetelmä

Voitonjakamismenetelmässä määritetään etuyhteydessä toisiinsa olevien osapuolten välisten transaktioiden yhteinen voitto, joka jaetaan osapuolten välillä markkinaehtoisesti. Voitonjakamismenetelmää voidaan käyttää silloin, kun etupiiritransaktion osapuolet harjoittavat liiketoimintaansa yhdessä, niin että transaktiota ei voida tarkastella osapuolten kesken erikseen. Voitonjakamismenetelmä soveltuu hyvin sellaisiin konsernin sisäisiin tilanteisiin, jossa liiketoimen molemmat osapuolet suorittavat vaativia toimintoja, kantavat huomattavia riskejä ja käyttävät arvokkaita omaisuuksia.⁹⁹

⁹⁷ Penttilä 2015:138-139

⁹⁸ Karjalainen & Raunio 2007: 84

⁹⁹ Karjalainen & Raunio 2007:86

Kuvio 4. Voitonjakamismenetelmä.¹⁰⁰

Menetelmää sovellettaessa liiketapahtumasta saatu voitto ei jakaudu epätasaisesti osapuolten välillä, kuten että toinen osapuoli saisi poikkeuksellisen korkean voiton, toisen osapuolen joutuessa kantamaan tappiot. Huonona puolena voidaan kuitenkin pitää menetelmän soveltamisen vaikeutta, työläyttä ja läpinäkyvyyttä. Taloudellisten tietojen saanti kaikilta osapuolilta voi olla haastavaa. Menetelmässä tarvittava toimintojen, riskien ja käytettävien omaisuuserien merkityksen määrittäminen saattaa olla hankalaa ja työlästä.¹⁰¹

Jotta voitto voidaan jakaa osapuolten kesken, edellytyksenä on usein toimintoarviointi, jossa huomioidaan kunkin osapuolen kyseisessä toiminnassa käyttämä omaisuus sekä riskien ja toimintojen jakautuminen osapuolten kesken. Vertailutietojen hankinta keskittyy siihen, miten toisistaan riippumattomat osapuolet sopisivat voiton jakamisesta vertailukelpoisissa olosuhteissa. Menetelmän käytön kannalta vertailukelpoisuus ei edellytä tuotteiden, riskien eikä toimintojen samankaltaisuutta.¹⁰²

Ensimmäiseksi voitonjakomenetelmää sovellettaessa on määritettävä kokonaisvoitto, jonka konserniyhtiöt saavat liiketapahtumasta. Edellytyksenä tälle on, että liiketapahtumasta saatu voitto eritellään kummankin osapuolen kirjanpidossa samojen periaatteiden

¹⁰⁰ Karjalainen & Raunio 2007:86

¹⁰¹ Karjalainen & Raunio 2007:86 ja Jaakkola ym. 2010: 90-91

¹⁰² Karjalainen & Raunio 2007:86-87 ja Jaakkola ym. 2010: 90

mukaan muista voitoista. Jotta menetelmää voidaan luotettavasti käyttää, tulee osapuolten jo etukäteen sopia yhteisistä laskentaperiaatteista jaettavan voiton määrittämiseksi. Voitonjakamismenetelmässä on kaksi eri lähestymistapaa, yhdistetyn voiton jakaminen (*combined profits*) ja jäännösvoiton jakaminen (*residual profit*). Jos käytetään yhdistetyn voiton jakamismenetelmää, voitto yleensä jaetaan osapuolten kesken heidän toimintojen arvon keskinäisen suhteen perusteella.¹⁰³

Jäännösvoitonjakamismenettely (*residual profit split-method*) on kaksivaiheinen. Ensin kummankin osapuolen rutiinotoiminnoille määritetään markkinaehtoinen kompensatio. Tämän jälkeen toisena vaiheena on mahdollisen ylijäämävoiton (tai tappion) allokointi osapuolille kuten yhdistetyn voitonjakamismenetelmässäkin eli siinä suhteessa kuin osapuolet ovat osallistuneet toimintoihin ja kantaneet siihen liittyviä riskejä. Jäännösvoittomenetelmää käytetään usein sellaisissa tilanteissa, joissa osapuolilla on arvokasta yhteistä aineetonta omaisuutta.¹⁰⁴

Allokointi tehdään tapauskohtaisesti. Käytännössä voitonjako yleensä tehdään käyttämällä yritysten taloudellisen informaation perusteella laskettuja jakoperusteita. Jakoperusteita voi olla yhtä aikaa käytössä useita. Jos näin on, tulee määrittellä eri jakoperusteiden suhteellinen osuus kokonaisallokaatiosta.¹⁰⁵

Allokointi voidaan tehdä käyttäen muun muassa tasepohjaisia tai kustannuspohjaisia jakoperusteita. Tasepohjaisia jakoperusteita käytetään usein silloin kun sitoutuneella pääomalla, kiinteällä omaisuudella tai aineettomalla omaisuudella on suuri merkitys liiketoimintojen arvoon. Aineettoman omaisuuden osalta arviointia vaikeuttaa se, ettei sitä välttämättä ole kirjattu taseeseen. Kustannuspohjaiset jakoperusteet ovat hyviä kun voidaan osoittaa vahva yhteys kustannusten ja liiketoimen arvon välillä. Kustannuspohjaisten jakoperusteiden käytössä on kuitenkin aina määriteltävä kulut tarkasti etukäteen ja yhdenmukaisesti molemmille osapuolille. Myös kulujen määräytymisen ajanjakso tulee sopia, koska se voi vaikuttaa suurestikin voitonjakoon.¹⁰⁶

¹⁰³ Karjalainen & Raunio 2007:87 ja Jaakkola ym. 2010: 90

¹⁰⁴ Karjalainen & Raunio 2007:87 ja Jaakkola ym. 2010:91

¹⁰⁵ Karjalainen & Raunio 2007:87 ja Jaakkola ym. 2010:91

¹⁰⁶ Jaakkola ym. 2012: 92

4. AINEETTOMAN OMAISUUDEN SIIRTOTAVAT

Aineettoman omaisuuden siirtohinnoittelukysymykset syntyvät yleensä, kun aineeton omaisuus luovutetaan tai lisensoidaan. Aineettoman omaisuuden arvo perustuu usein niiden yksilölliseen luonteeseen ja se tuo haastetta niiden arvonmääritykseen, koska myös niiden luovutus tai käyttöoikeuden siirron on tapahduttava markkinaehtoisesti. Vertailukelpoisten vertailukohteiden löytäminen ei ole helppoa juuri näiden omaisuuserien uniikin luonteen vuoksi.¹⁰⁷

Aineettoman omaisuuden siirtohinnoittelun ensimmäinen vaihe on selvittää onko aineetonta omaisuutta siirretty konserniyhtiöiden välillä. Aineettoman omaisuuden siirron identifiointia hankaloittaa se, että aineettoman omaisuuden käyttöoikeus tai omistus voi olla usealla yhtiöllä samanaikaisesti ja aineetonta omaisuutta voidaan helposti jäljentää tai monistaa ilman, että sen käyttöarvo kärsii. Normaalisti juridinen omistaja omistaa aineettoman omaisuuden, tosin toisella konsernin yhtiöllä voi olla taloudellinen omistajuus samaan aineettomaan omaisuuserään. Jos aineeton omaisuus on suojaamatonta, niin omaisuuden omistaja voi olla vaikeampi määrittää.¹⁰⁸

Käytännössä siirtohinnoittelussa on vakiintunut kolme aineettoman omaisuuden ”omistusmuotoa”, jotka ovat

1) juridinen

Juridisena omistajana pidetään tahoja, jolla on lain nojalla omistusoikeus aineettomaan omaisuuteen eli esimerkiksi yhtiö, jolle patentti on rekisteröity.

2) hyödyntämiseen perustuva

Hyödyntämiseen perustuva omistusoikeus on sillä, jolla on oikeus aineettomasta oikeudesta saatuun tuottoon. Hyödyntämiseen perustuva omistajuus voi olla juridisella omistajalla, mutta esimerkiksi lisenssinsaajalla voi olla hyödyntämiseen perustuva omista-

¹⁰⁷ Karjalainen & Raunio 2007: 161-164

¹⁰⁸ Karjalainen & Raunio 2007: 162

juus, jos hän hyödyntää aineetonta omaisuutta toiminnassaan niin, että siitä syntyy tuottoa.

3) taloudellinen

Taloudellinen omistusoikeus syntyy sillä perusteella, että taloudellinen omistaja on jollakin tavalla osallistunut aineettoman omaisuuden syntyyn tai ylläpitoon taloudellisesti ja kantanut aineettomasta omaisuudesta syntyneitä riskejä, vaikka siitä ei nimenomaisesti olisi sovittu.¹⁰⁹

Aineettoman omaisuuden omistusstrategiat konserneissa voidaan jakaa keskitettyyn ja hajautettuun malliin. Keskitetyssä mallissa kaikki aineettomien omaisuuserien omistus on keskitetty joko emoyhtiölle tai jollekin erityiselle IPR-yhtiölle. Keskitetyssä mallissa yksi yhtiö saa kaikki aineettomasta omaisuudesta saadut tulot, mutta myös kaikki niihin liittyvät kustannukset ja riskit keskitetään yhteen yhtiöön. Hajautetussa mallissa aineetonta omaisuutta omistaa useampi konserniyhtiö. Mallissa aineettoman omaisuuden tuottamat tulot, kustannukset ja riskit kohdistetaan kunkin yhtiön omistussuhteen mukaan kullekin yhtiölle. Lisäksi konserneissa on käytössä näiden mallien välimuotoja.¹¹⁰

Kansainvälisissä konserneissa aineettoman omaisuuden verosuunnittelu noudattelee samoja linjoja kuin muutkin konsernin strategiat ja liiketaloudelliset päämäärät. Aineettoman omaisuuden tulee säilyä konsernissa mahdollisimman tehokkaalla tavalla, jolloin omistusmalliin vaikuttavat eri valtioiden aineetonta omaisuutta koskeva lainsäädäntö.¹¹¹

Konsernin IPR-strategia yleensä määrittää sen siirretään aineetonta omaisuutta luovuttamalla se toiselle konserniyhtiölle vai lisensoidaanko se. Suurin syy siirtää aineetonta omaisuutta konserniyhtiöiden välillä lienee se, että konsernissa halutaan keskittää aineeton omaisuus yhteen konsernin yhtiöistä. Lisensoimalla aineeton omaisuus sitä voidaan samanaikaisesti käyttää useammassa yhtiössä samanaikaisesti.

¹⁰⁹ Karjalainen & Raunio 2007: 163-164

¹¹⁰ Engblom ym. 2010: 558

¹¹¹ Engblom ym. 2010: 558-559

Kun aineetonta omaisuutta siirretään maasta toiseen, on huomioitava, että siirron yhteydessä siirtävälle yhtiölle voi syntyä exit tax -kustannus omaisuuden käyvän arvon ja hankintamenon erotuksesta. Tämän vuoksi aineetonta omaisuutta ei yleensä voi siirtää maasta toiseen ilman veroseuramuksia. Aineettoman omaisuuden siirto konserniyhtiöiden välillä on aina harkittava tapauskohtaisesti ja siirron tulee olla linjassa konsernin aineettomiin omaisuuseriin liittyvän IPR-strategian kanssa.¹¹²

Jotta konserneissa tiedetään siirtojen kokonaisverovaikutus, tehdään ratkaisujen tueksi erilaisia verolaskelmia. Laskelmissa vertaillaan exit tax-kustannuksia ja tulevia tuottoja huomioiden eri maiden yhteisöverokannat sekä muun muassa voittojen kotiuttamisen verokustannus. Verolaskelma on ainoastaan päätösten tueksi tehtävä laskelma, koska aineettoman omaisuuden tulevia arvoja on hankala arvioida ja päätökset tehdään kuitenkin liiketoiminnallisten tavoitteiden perusteella.¹¹³

4.1 Luovutus

Aineettoman omaisuuden luovutukselle etuyhteisyriyten välillä voi olla useita erilaisia syitä kuten aineettomien oikeuksien keskittäminen yhteen konsernin yrityksistä IPR-strategian mukaisesti. Tämä saattaa helpottaa aineettoman omaisuuden kontrollointia yrityksissä ja tehostaa niiden hyödyntämistä.¹¹⁴

Konserniyhtiöiden väliset aineettoman omaisuuden väliset luovutukset johtuvat yleensä siitä, että aineeton omaisuus halutaan saada keskitettyä esimerkiksi alhaisen verokannan maahan. Verosuunnittelun kannalta yritysjärjestelytilanteissa on oleellista mikä konserniyhtiö ja missä vaiheessa ostaa aineettomat omaisuuserät, jos ne ovat erikseen luovutettavissa.¹¹⁵

¹¹² Engblom ym. 2010: 558

¹¹³ Engblom ym. 2010: 559

¹¹⁴ Karjalainen & Raunio 2007: 165

¹¹⁵ Engbolm ym. 2010: 559

Kansainvälisten konsernien verosuunnittelussa tavoitteena on optimoida konsernin efektivistä veroastetta ja samalla kasvattaa omistaja-arvoa. Aineettoman omaisuuden sijaintivalttiolla on sein suuri merkitys konsernin efektiiviseen verokantaan, sillä niiden omistajalla on oikeus tuloihin, jotka aineettomasta omaisuudesta syntyy. Toisaalta matalan verokannan maissa menojen vähennysoikeus on yleensä pienempi kuin korkeamman verokannan maissa ja aineettomasta omaisuudesta syntyy yleensä kuluja niiden kehitysvaiheessa.¹¹⁶

Aineettoman omaisuuden arvostaminen saattaa edellyttää hyvinkin monimutkaisten arvostusmenetelmien käyttöä. Usein käytettyjä arvostusmenetelmiä ovat kustannusperusteinen, markkinaperusteinen ja tuloperusteinen hinnanmäärittäminen. Aineettoman omaisuuden luovutukseen sisältyy usein monimutkaisia arvostuksia ja järjestelyitä, joiden vuoksi niiden dokumentointi on erityisen tärkeää. Luovutuksista on suositeltavaa laatia tarkat sopimukset, jotta tulkintatilanteissa on helposti löydettävissä perustelut, miksi luovutus on tehty ja miten esimerkiksi hinta on muodostunut.¹¹⁷

4.2 Lisensointi

Lisensoinnissa aineettoman omaisuuden käyttöoikeus luovutetaan yhdelle tai useammalle lisenssinsaajalle. Lisenssimaksulle voidaan määrittää teoreettinen minimi ja maksimi, mutta niiden perusteella lisenssimaksun määrittely on hankalaa. Minimi eli lisenssimaksun vähimmäismäärä on lisenssinantajan minimituottovaatimus, joka voidaan määrittellä seuraavasti, mikäli hän ei saa minimituottoa, ei hänen kannata lisensoida aineetonta omaisuuttaan. Maksimilisenssi määräytyy lisenssinsaajan seuraavaksi parhaan vaihtoehdon mukaan eli lisenssinsaajan ei kannata maksaa aineettomasta omaisuudesta, jos hänen on mahdollista saada paremmat tuotot jollakin toisella järjestelyllä.¹¹⁸

¹¹⁶ Engblom ym2010: 558-559

¹¹⁷ Karjalainen & Raunio 2007: 165, 173

¹¹⁸ Karjalainen & Raunio 2007: 167-171

Useinkaan lisenssimaksua ei voida määrittää minimi- ja maksimilisenssin avulla vaan tarvitaan muita menetelmiä tai vertailutietoja. Vertailutiedot voivat olla kolmansien osapuolten lisenssijärjestelyt, mikäli niistä on saatavilla tietoa tai konserniyhtiön kolmannen osapuolen kanssa tekemä lisenssijärjestely.¹¹⁹

Lisenssimaksun suuruuteen vaikuttavat useat tekijät, kuten yksinoikeus, ajallinen ulottuvuus, suojan vahvuus ja aineettoman omaisuuden elinkaari. Mitä paremman suojan patentti antaa, sen arvokkaampi se lähtökohtaisesti on. Mitä paremman suojan se antaa kilpailijoita vastaan, sitä suurempi lisenssimaksun tulisi olla.¹²⁰

Lisenssimaksuissa voidaan käyttää samankaltaisia arvostustapoja mitä luovutuksen yhteydessä, mutta maksun suuruutta voidaan pyrkiä määrittämään myös aineettoman omaisuuden tuomien voittojen ja säästöjen perusteella. USA:ssa on tähän liittyen kehittynyt merkittävää oikeuskäytäntöä, jota Suomessa ei juuri vielä ole ollut. USA:n oikeuskäytännöistä on johdettu erilaisia peukalosääntöjä, joita on käytössä eri maissa ja niitä voidaan myös tietyiltä osin käyttää Suomessa.¹²¹

Lisenssimaksut voidaan jakaa Karjalaisen & Raunio mukaan kolmeen päätyyppiin:

- 1) juokseva rojalti
 - rojaltia maksetaan jatkuvasti jollakin tietyllä maksuperusteella
- 2) etumaksu + juokseva rojalti
 - etumaksua maksetaan yleensä tilanteessa, jossa rojaltin saaja saa alueellisen yksinoikeuden lisensoitavaan oikeuteen. Lisenssinsaaja siis maksaa kertakorvauksen siitä, ettei lisenssinantaja lisensoi aineetonta oikeutta sovitun alueen osalta muille
- 3) Kertarojalti
 - kattaa rojaltimeksut koko lisenssisopimuksen ajan. Lisenssinsaaja ottaa kerta-

¹¹⁹ Karjalainen & Raunio 2007: 167-171

¹²⁰ Karjalainen & Raunio 2007: 167-171

¹²¹ Karjalainen & Raunio 2007: 167-171

rojaltin maksaessaan riskin siitä, että aineeton oikeus kerryttää arvioidun tulo-¹²²lon.

Näiden lisäksi on huomioitava, että lisenseihin liittyy myös lähde- ja arvonlisäverokysymyksiä sekä mahdollisesti tullikysymyksiä. Korko- ja rojaltdirektiivin perusteella konserniyhtiöt ovat kuitenkin EU-alueella yleensä vapautettu lähdeverosta. Verotukseen liittyvät kysymykset on syytä huomioida kun lisensejä aletaan järjestää.¹²³

¹²² Karjalainen & Raunio 2007: 171

¹²³ Karjalainen & Raunio 2007: 171

5. AINEETTOMAN OMAISUUDEN ARVONMÄÄRITYS

Arvonmäärittämisongelman taustalla on verosopimuksen 9 artiklassa ja verotusmenettelylain 31 §:ssä mainittu markkinaehtoperiaate, jota kaikkien verovelvollisten tulee noudattaa. Kuten aiemmin on mainittu markkinaehtoperiaate velvoittaa kansainväliset konserniyhtiöt käyttämään hintoja, joita toisistaan riippumattomat osapuolet olisivat käyttäneet vastaavassa tilanteessa. Markkinaehtoperiaate näin ollen asettaa tietyn halutun hintatason, mutta miten tämä haluttu hintataso voidaan saavuttaa, ei kuitenkaan käy ilmi määräyksistä.¹²⁴

Aloitettaessa aineettoman omaisuuden arvonmäärittäystä, tulee ensimmäiseksi määritellä arvokäsite, jonka perusteella tiedetään mitä arvoa määritetään. Sen löytäminen ei usein ole hankalaa, koska se useimmiten tulee suoraan lainsäädännöstä tai muusta normistosta. Verotuksen lähtökohtana arvonmäärittämisessä on käypä markkina-arvo, joka kuvaa markkinoiden odotuksia ja sitä rahamäärää, jolla omaisuus luovutettaisiin riippumattomien osapuolten kesken arvonmäärittäispäivänä.¹²⁵

Arvonmäärittämisprosessin yleinen lähtökohta on joko jatkuvan liiketoiminnan arvo (*going concern value*) tai arvo tilanteessa, jossa liiketoiminta lopetetaan (*liquidation value*). Verotuksessa lähtökohtana on *going concern*, koska harvoin konserniyhtiöt haluavat vaarantaa maineensa tai asiakassuhteensa päästämällä yrityksiään konkurssiin.¹²⁶

Aineettoman omaisuuden arvonmäärittäminen on monivaiheinen prosessi, jossa jokainen osaluokka tulee analysoida huolellisesti. Aineettoman omaisuuden arvo voidaan määrittää erilaisten siirtohinnoittelussa hyväksyttävien menetelmien avulla, mutta menetelmien tueksi tarvitaan sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia arvotekijöitä.¹²⁷

Ensimmäisenä vaiheena aineettoman omaisuuden arvonmäärittämisprosessissa on kvalitatiivisten eli laadullisten tekijöiden arviointi, joita ovat muun muassa luovutuksen kohde

¹²⁴ Pankakoski 2015: 284

¹²⁵ Jaakkola ym. 2012: 312

¹²⁶ Jaakkola ym. 2012:313

¹²⁷ Pankakoski 2015: 285

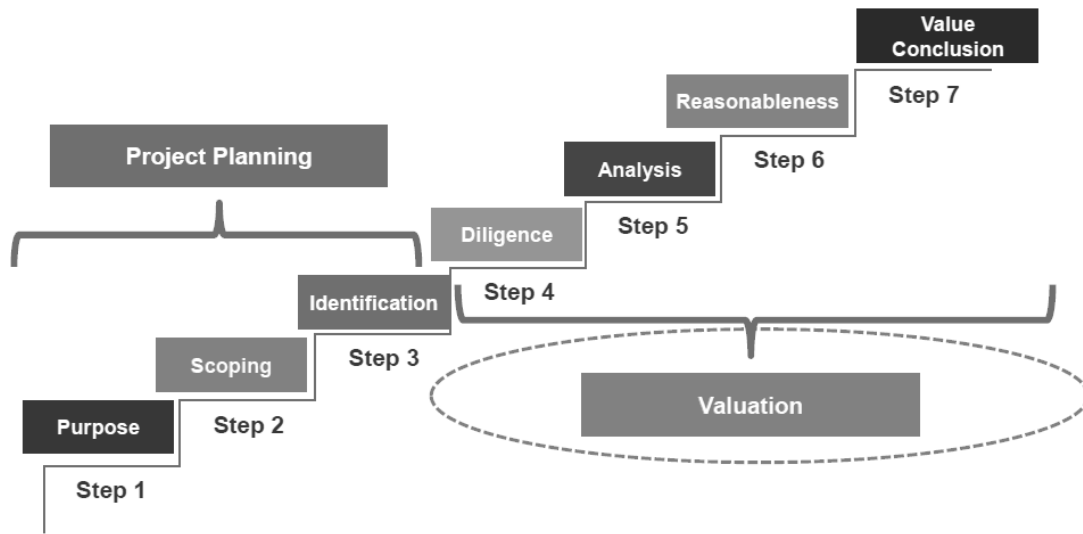
ja laajuus, aineettoman omaisuuden elinkaaren vaihe ja mahdollinen tulevaisuudessa kerryttämä taloudellinen tuottopotentiali. Tämän jälkeen tarkastellaan kvantitatiivisia ominaisuuksia ja hyödynnetään edeltävässä vaiheessa saatuja tuloksia. Näiden perusteella muodostetaan lopullinen laskelma aineettoman omaisuuden arvosta. Laskelmassa huomioidaan aineettoman omaisuuden elinikä tai liiketoimen kesto, aineettomalle omaisuudelle asetettu tuottovaatimus, tulevaisuutta koskevat ennusteet ja sovellettava rojalitiprocentti.¹²⁸

Alla on esitetty prosessikaavio aineettoman omaisuuden arvonmäärittämisestä. Kuten kuva osoittaa arvonmäärittäminen voidaan esittää seitsemänä toisiaan tulevana portaana, jotta päästään lopulliseen arvoon. Arvonmäärittämisprosessi alkaa kolmiportaisella suunnitteluvaiheella, jonka tarkoituksena on selvittää miksi arvonmäärittäminen tehdään (*purpose*), millä laajuudella se tehdään (*scoping*) ja mitä ollaan arvostamassa (*identification*). Kyseessä on siis arvonmäärittämisprosessin kvalitatiivinen vaihe, joka luo perustaa itse arvonmäärittämislaskelman teolle. Ensimmäisenä vaiheena arvostuksessa ja kuvion neljännestä portaana on tietojen kerääminen (*diligence*). Tarvittavia tietoja aineettomien omaisuuserien arvostamisessa on esimerkiksi niiden käyttöikä/elinkaari, tuotot ja riskit. Kun tarvittavat tiedot on kerätty, siirrytään seuraavaan vaiheeseen eli tietojen analysointiin (*analysis*). Kun tiedot on analysoitu ja laskelma saatu tehtyä, laskelman totuudenmukaisuus tulee vielä tarkistaa (*reasonableness*). Lopuksi saadaan aineettomalle omaisuudelle arvo, joka perustuu huolelliseen tutkimukseen ja analysoinnin perusteella tehtyyn laskelmaan.¹²⁹

¹²⁸ Pankakoski 2015: 285

¹²⁹ OECD: Illustrative Example of Intangible valuation: 5

Valuation Process

Kuvio 5. Arvonmääritys prosessi.¹³⁰

Aineettoman omaisuuden arvonmäärityksessä on yleisesti käytössä kolme perustapaa, joita ovat markkinaperusteinen, tuloperusteinen ja kustannusperusteinen. Nämä arvonmääritystavat ovat yleiskategorioita ja niistä jokaisesta löytyy erilaisia sovelluksia, kuten säästyneet rojalitkustannukset, joka on tuloperusteinen arvonmääritystapa.

Yhteistä kaikille näille arvonmääritystavoille kuitenkin on, että jokaisessa menetelmässä on ensin määritettävä jäljellä oleva käyttöaika, ennen kuin aineettomalle omaisuuserälle voidaan alkaa laskea minkäänlaista arvoa. Joillakin aineettomilla omaisuuserillä käyttöaika voi olla lyhyt, perustuen sopimukseen tai toimialan yleisiin käytäntöihin, kun taas joidenkin aineettomien omaisuuserien käyttöaika voi olla rajaton. Rajatonta käyttöaikaa ei kuitenkaan enää nykyisin suositella käytettäväksi. Esimerkiksi IFRS-säännöksissä mainitaan, että rajatonta käyttöaikaa ei tulisi käyttää kuin poikkeustapauksissa ja ainoastaan perustellusta syystä. Käyttöaikaa arvioitaessa tulee huomioida myös aineettomaan

¹³⁰ OECD: Illustrative Example of Intangible valuation: 5

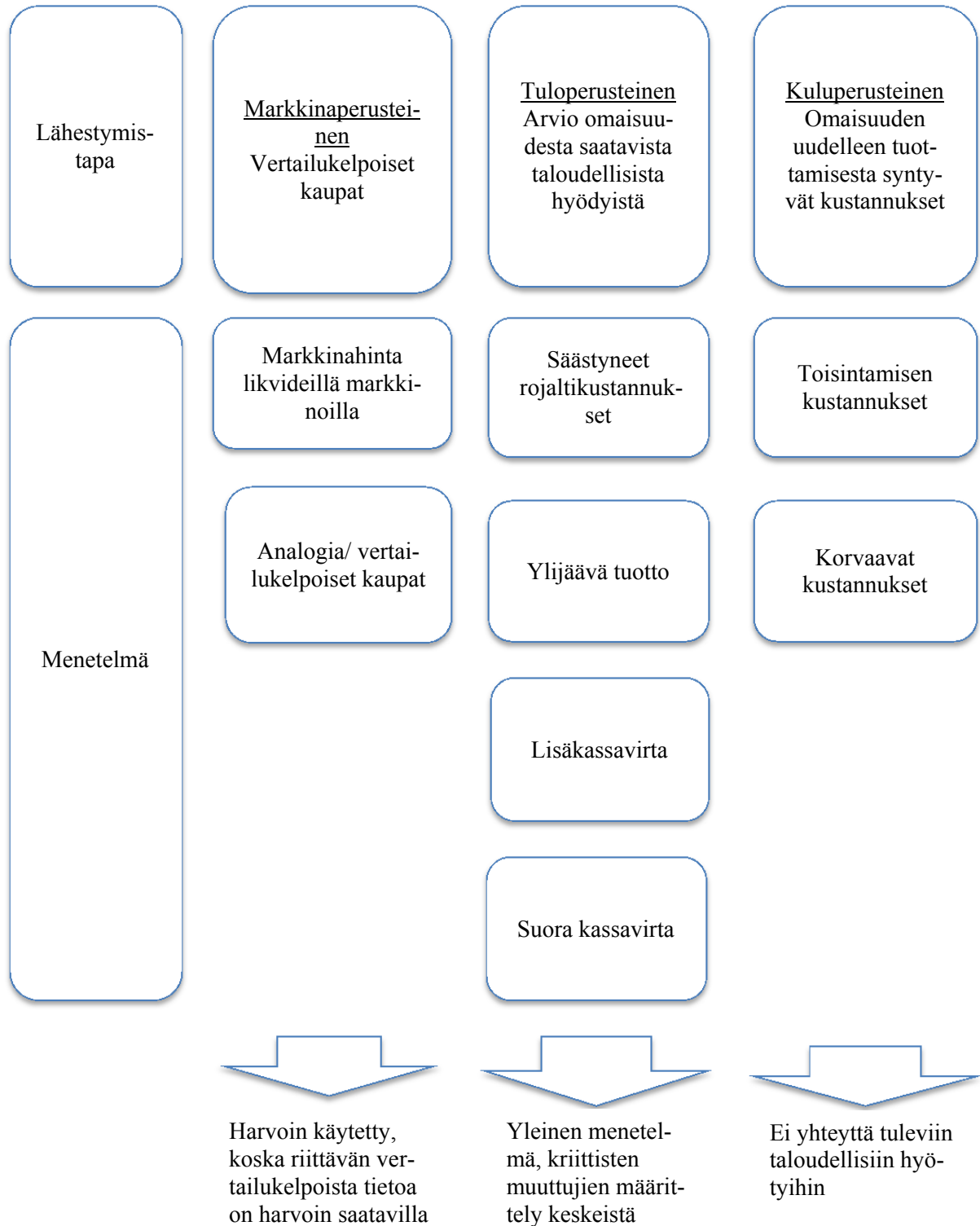
omaisuuserään liittyvät oikeudelliset, teknologiset, toiminnalliset ja taloudelliset tekijät.¹³¹

Usein käytössä olevan aineiston rajallisuus muokkaa sitä, voidaanko kaikkia kolmea arvostusmenetelmää edes soveltaa arvostuksen kohteena olevaan aineettomaan omaisuuserään. Yleensä arvostuslaskelman pohjaksi valitaan sellainen menetelmä, josta on saatavilla paljon laadukasta dataa. Arvostusmenetelmän tulee myös sopia juuri sen aineettoman omaisuuserän luonteelle, jonka arvoa ollaan laskemassa (esimerkiksi ikä ja käyttö). Arvostusmenetelmän valintaan vaikuttavat edellä mainittujen seikkojen lisäksi myös arvostuslaskelman tekijän kokemus ja ammatillinen näkemys arvostuksen kohteesta ja menetelmästä.¹³²

Seuraavassa kuvassa on esitelty nämä kolme pääasiallista arvostusmenetelmää aineettomien oikeuksien arvonmäärityksessä sekä eri variaatioita niistä.

¹³¹ IVSC 2011: 51

¹³² Reilly 2012:43

Kuvio 6. Aineettomien omaisuserien arvonmäärittämisperusteet.¹³³

¹³³ Jaakkola ym. 2012: 322

5.1. Markkinaperusteinen menetelmä

Markkinaperusteisessa menetelmässä lähtökohtana on markkinoilla vertailukelpoisten transaktioiden löytäminen markkinoilta, jossa osallisena ovat toisistaan riippumattomat osapuolet.¹³⁴ Menetelmä on suora jatke markkinaehtoisuusperiaatteesta ja noudattaa luvussa kolme esitettyä OECD:n suosittamaa markkinahintavertailumenetelmää.

Aineettoman omaisuuden luovutushinnat ovat harvoin julkisia. Vaikka luovutushinta olisikin tiedossa, ei yleensä tietoja aineettomasta omaisuudesta ole saatavilla tarpeeksi, jotta vertailukelpoisuus voitaisiin varmistaa luotettavasti. Jonkin verran tietoa arvostustavoista on saatavilla toimialan listattujen yhtiöiden yrityskauppoihin liittyvistä vuosikertomuksista, mutta usein aineettomat omaisuuserät ovat osa isompaa liiketoimintakauppaa kokonaisuutta eikä niiden hintoja erotella kokonaishinnasta.¹³⁵

Jotta markkinaperusteista menetelmää voitaisiin käyttää, on kohteena olevan aineettoman omaisuuserän oltava samankaltainen kuin sen verrokki, eli sen pitäisi olla suunnilleen saman ikäinen, samassa elinkaaren vaiheessa ja käyttötarkoituksen tulisi olla samankaltainen. Verrokin löytäminen saattaa kuitenkin olla hankalaa, koska harvoin aineettomalla omaisuudella on aktiivisia markkinoita ja näin ollen vertailukelpoisen transaktion löytäminen ei ole helppoa.¹³⁶

Koska käytännössä tuskin koskaan on mahdollista löytää täysin vastaavaa transaktiota, joudutaan vertailussa käytettäviä tietoja oikaisemaan. Olennaisten erojen oikaisun tulisi johtaa mahdollisimman samankaltaiseen hinnoitteluun, mutta mikäli näin ei käy, tulee valita toinen siirtohinnoittelu- ja arvostamismenetelmä. Mikäli vastaavanlainen transaktio löytyy markkinoilta, on markkinahintavertailumenetelmän käyttö aina ensisijainen tapa verrattuna muihin menetelmiin.¹³⁷

¹³⁴ Karjalainen & Raunio 2007: 166

¹³⁵ Brauner 2008:102 ja Karjalainen & Raunio 2007:166

¹³⁶ Reilly 2012: 45

¹³⁷ Pankakoski 2012:127-128

Markkinaperusteista hinnanmäärittystä käyttäessä aineettoman omaisuuden vertailukelpoisuuteen vaikuttavat myös niiden jäljellä olevat taloudellinen käyttöikä, tuottoennuste ja aineettomaan oikeuteen liittyvä riskiprofiili.¹³⁸

Aineettoman omaisuuserän omistajan kannalta on helpointa, jos markkinaperusteista arvonmäärittämenetelmää pystytään käyttämään. Tällöin markkinaehtoisen arvon osoittaminen esimerkiksi veroviranomaisille on helppoa ja tulkinnanvaraisuutta ei ole, kun taas muissa menetelmissä saatetaan joutua tekemään enemmän laskelmia markkinaehtoisuuden osoittamiseksi. Ongelmaksi menetelmän soveltamisille käytännössä kuitenkin usein muodostuu, kuten edellä on mainittu, se, että tarvittavia tietoja ei ole julkisesti saatavilla. Aineeton omaisuus on usein tarkoin suojeltua ja se halutaan pitää vain konserniyhtiöiden tiedossa, jolloin ulkoisten verrokkien löytäminen on lähes mahdotonta.

5.2 Tuloperusteinen arvonmäärittäystapa

Tuloperusteinen arvonmäärittäystapa perustuu tulevaisuudessa aineettomasta omaisuudesta saatavien nettotulojen nykyarvoon. Tätä arvonmäärittäystapaa on ensisijaisesti käytetty brändien, asiakassuhteiden ja patentoidun teknologian arvonmäärittämiseen. Tuloperusteinen arvonmäärittäminen on voimakkaasti riippuvainen taloudellisesta informaatiosta kuten liikevaihdosta, nettotuloksesta ja kassavirroista. Tätä arvonmäärittäystavan tunnetuimpia sovelluksia ovat säästyneet rojalitkustannukset (Relief from royalty) ja ylijääneen tuoton menetelmä (Excess earnings).¹³⁹

Yritysten arvonmäärittämisessä käytetään yleisesti kassavirtaperusteisiä menetelmiä, koska ne ovat teoreettisesti parhaita ja läpinäkyvämpiä menetelmiä. Kyseisiä menetelmiä voidaan käyttää myös aineettoman omaisuuden arvonmäärittämisessä tietyin sovellutuk-

¹³⁸ Karjalainen & Raunio 2007: 167

¹³⁹ Sharma 2012:63

sin. Aineeton omaisuus on usein osana jotakin isompaa transaktiota, jolloin niiden yksittäinen hinta saattaa jäädä ratkaisematta.¹⁴⁰

Tuloperusteisessa menetelmässä huomioidaan kaikki omaisuuserään kohdistuvat kassavirrat ja menetelmä mahdollistaa eri muuttujien herkkyyden analysoinnin. Kassavirtamallin avulla saatu arvo koostuu monista eri muuttujista ja taustaoletuksista, ja näin ollen on arvonmääritysmalleista herkin, mutta myös työläin.¹⁴¹

Diskontatun kassavirranmenetelmässä lasketaan aineettoman omaisuuserän tuottamien ennustettujen tulevien kassavirtojen nykyarvo. Menetelmän avulla vapaa kassavirta määritetään seuraavasti, jossa tulevat vapaat kassavirrat diskontataan arvonmäärityshetkeen yrityksen oman ja vieraan pääoman tuottovaatimuksen painotetulla keskiarvolla.¹⁴²

Liikevoitto

+Poistot

- Liikevoitto* verokanta

- Nettokäyttöpääoman muutos, lisäys (-) / vähennys (+)

- Investoinnit

= Vapaa kassavirta

Kassavirtamallia käytettäessä ongelmana voi olla hyvien ja luotettavien ennusteiden laatiminen odotettavissa olevista kassavirroista. Itse ennusteissa ei yleensä huomioida ennusteisiin liittyvää epävarmuutta, vaan se otetaan huomioon diskonttokorossa. Kassavirtaperusteisen arvonmäärityksen ennusteet jaetaan yleensä kahteen osaan, yksityiskohtaiseen ennustejaksoon ja sen jälkeiseen jäännösarvoon.¹⁴³

Kassavirtaperusteisessa arvonmääritysmenetelmässä kassavirtaennusteiden arvoon vaikuttaa oleellisesti laskelmassa käytettävä diskonttokorko. Odotettavissa olevat kassavirrat diskontataan nykyhetkeen kassavirtojen nykyarvon määrittämiseksi. Diskonttaamalla tulevaisuuden kassavirrat nykyhetkeen huomioidaan rahan aika-arvo. Rahan aika-

¹⁴⁰ Jaakkola ym. 2014: 314

¹⁴¹ Jaakkola ym. 2012: 314

¹⁴² Jaakkola ym. 2012: 314

¹⁴³ Jaakkola ym. 2012: 315

arvolla tarkoitetaan sitä, että euro tänään on arvokkaampi kuin euro huomenna. Diskonttaustekijään vaikuttaa myös kassavirtoihin sisältyvä riski. Mitä epävarmempia kassavirrat ovat, sen suurempaa diskonttaustekijää tulee käyttää, jotta riski tulee huomioitua.¹⁴⁴

Jos vapaa kassavirta määritetään koko yritykselle, käytettävä diskonttokorko määritetään pääomakustannusten painotettuna keskiarvona (*WACC= weighted average cost of capital*).¹⁴⁵

$$(1) \text{ WACC} = R_e * (E / (D+E)) + R_d * (D / (D+E)) * (1-T)$$

jossa

R_e = oman pääoman tuottovaatimus

R_d = Vieraan pääoman tuottovaatimus

E = oman pääoman markkina-arvo (*equity*)

D = vieraan pääoman markkina-arvo (*debt*)

T = verokanta

Jotta nettotulojen nykyarvo voidaan luotettavasti laskea, on pystyttävä arvioimaan ai-neettoman omaisuuden tuotot ja kulut sekä käyttöikä ja näihin liittyvä riski riittävän luotettavasti. Tuloperusteinen arvonmäärittystapa perustuu vapaisiin kassavirtoihin. Tullevat vapaat kassavirrat diskontataan yleensä yrityksen oman ja vieraan pääoman tuottovaatimuksen painotetulla keskiarvolla (*WACC, weighted average cost of capital*) arvon-määrittämisetkeen.¹⁴⁶

KHO:n päätös 2014:33 sijoittuu juuri tämänkaltaiseen arvostusmenetelmään ja sitä voidaan pitää prejudikaattina arvonmäärittämissä. Päätöksestä käy ilmi, että kassavirtalaskelma on hyväksyttävä arvonmäärittämissä, mutta muuttujille on oltava riittävät perustelut. Ratkaisusta käy ilmi, että yhtiön olisi pitänyt perustella valittua laskelma-

¹⁴⁴ Jaakkola ym. 2012: 317

¹⁴⁵ Jaakkola ym. 2012: 317

¹⁴⁶ Jaakkola ym. 2012: 314-315, Karjalainen & Raunio 2007: 167 ja Brauner 2008: 114-115

tapaa ja siihen sisältyviä arvotekijöitä laajemmin.¹⁴⁷ Kassavirtalaskelmien luotettavuutta lisää se, että laskelmissa käytetyt arvotekijät on määritetty markkinaehtoisesti. Arvotekijöiden markkinaehtoisuus voidaan esimerkiksi todentaa etsimällä eri tietokannoista saman toimialan yritysten vastaavia lukua ja vertailuhaun kautta. Siirtohinnoittelun markkinaehtoisuuden lisäksi yhtä tärkeää on siis myös vertailtavuus. Saatuja hintoja tulee voida verrata myös muihin vastaaviin tapauksiin.¹⁴⁸

5.2.1 Capital asset pricing-malli

Rahoitusmarkkinoilla tunnettu Capital asset pricing-malli (CAPM) on käyttökelpoinen tapa myös arvostettaessa aineetonta omaisuutta. Kyseisen mallin avulla voidaan arvioida tuoton odotusarvon ja riskin välistä riippuvuutta. CAP-malli voidaan esittää seuraavasti¹⁴⁹

$$(2) E(R_i) = R_f + \beta_i [E(R_m) - R_f]$$

Jossa

$E(R_i)$ = Aineettomasta omaisuudesta odotettu tuotto tai tuottovaatimus

R_f = riskitön korkokanta

β_i = beeta-kerroin, joka kuvastaa sijoituksen herkkyyttä suhteessa markkinaportfolion muutoksiin

R_m = markkinaportfolion tuotto tai tuottoaste

$E(R_m) - R_f$ = markkinoiden odottama preemio

¹⁴⁷ Korkein hallinto-oikeus totesi, että vaikka kassavirtalaskelmaa voidaan sinänsä pitää lähtökohtaisesti hyväksyttävänä tapana määrittää noteeraamattoman yhtiön osakkeiden markkinahinta, esitettyjä laskelmia ei voitu pitää riittävän luotettavana osoituksena hinnasta, jota toisistaan riippumattomien osapuolten välillä olisi käytetty.

Kun tähän asiaan rinnastettavissa oleviin vertailutapahtumiin perustuvaa vertailuhintaa ei ollut käytettävissä eikä B Oy:n tuottoarvoa ollut luotettavasti osoitettu ja kun B Oy:n taseen osoittama varal-lisuus oli muodostunut pääosin rahoitusomaisuudesta, B Oy:n käyväksi hinnaksi voitiin toimitetussa jälkiverotuksessa katsoa B Oy:n taseen osoittama substanssiarvo. Substanssi-arvon käyttäminen käypänä hintana ei ollut virheellistä myöskään sillä perusteella, että C ASA:n, jolle oli tullut myös muuta konsernin omaisuutta, markkinahinta välittömästi pörssilistauksen jälkeen oli alempi kuin C ASA:n substanssiarvo.

¹⁴⁸ Pankakoski 2015: 134-135 ja Penttilä 2015: 289-290

¹⁴⁹ Knüpfer 2012: 149 ja Pankakoski 2012: 136

Riskittömän korkokantana tulisi käyttää lyhyttä rahamarkkinakorkoa tai pidempää joukkovelkakirjan tuottoa kuten esimerkiksi valtion obligaatiota. Korkeus tulisi valita niin, että sen maturiteetti vastaa mahdollisimman hyvin aineettoman oikeuden jäljellä olevaa käyttöikä. Riskittömään korkoon lisätään beeta-kerroin, joka kuvastaa systemaattista riskiä eli sitä riskiä, jota ei esimerkiksi rahoitusmarkkinoilla voida hajauttamalla saada pois. Rahoitusmarkkinoilla beeta kuvaa yksittäisen osakkeen herkkyyttä markkinaportfoliossa tapahtuviin muutoksiin. Riskitön korkokanta ja beeta-kerroin muodostavat yhdessä riskipreemion, jonka sijoittajat tahtovat sijoitukselleen.¹⁵⁰

Koska beeta-kerroin mittaa systemaattista riskiä, jota ei voida poistaa laskentakohteesta, tulisi se pystyä jotenkin mittaamaan. Mielestäni beeta-kertoimen laskeminen aineettomalle oikeudelle voi olla hyvinkin haastavaa. Jotta beeta-kerroin voidaan laskea, pitää olla vertailuaineistoa. Kuten aiemminkin on todettu, aineettomalla omaisuudella ei ole avoimia markkinoita, joten tietojen saanti saattaa olla vaikeaa, ellei jopa mahdotonta.

Esimerkiksi aineettoman omaisuuden arvo voidaan laskea seuraavasti käyttäen CAP-mallia. Riskitön korkokanta on 2 %, tuottovaatimus 6 %, arvostettava aineeton omaisuususerä ei ole altis markkinoiden heilahteluille eli beeta on 1, kassavirta on 100 seuraavan kolmen vuoden ajan.¹⁵¹

Diskonttokorko lasketaan edellä mainitulla kaavalla 2 seuraavasti:

$$E(r) = 2 + 1[6 - 2] = 6$$

jotta tiedettäisiin mikä on aineettoman omaisuuden tuottaman kassavirran arvo nykypäivänä, diskontataan arvioidut summat nykyhetkeen kaavalla¹⁵²

$$(3) \quad PV = \sum_{t=1}^n \frac{Cf^t}{(1+r)^t}$$

jossa

PV = nykyarvo

¹⁵⁰ Knüpfer 2012: 146-150 ja Pankakoski 2012: 136

¹⁵¹ Pankakoski 2012: 136

¹⁵² Knüpfer 2012: 74 ja Pankakoski 2012: 136

CF= vapaat kassavirrat

r= diskonttokorko

Aineettoman omaisuuden nykyarvo on:

$$PV = \frac{100}{(1+0,06)^1} + \frac{100}{(1+0,06)^2} + \frac{100}{(1+0,06)^3} = 267,3$$

Mielestäni aineettoman omaisuuden nykyarvoa laskettaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota diskonttokoron suuruuteen. Diskonttokoron valinnalla voidaan suuresti saataisiin arvoihin ja liian suurta tai pientä diskonttokorkoa käytettäessä saatavat arvot vääristyvät eivätkä enää kerro totuutta aineettoman oikeuden arvosta. Diskonttokoron suuruus heijastaa myös laskijan subjektiivisia näkemyksiä ja aiempia kokemuksia, minkä suurista korkokantaa kannattaa käyttää. Korkoa määrittäessä olisikin hyvä käyttää muun muassa kirjanpidosta tunnettua varovaisuuden periaatetta, jotta päästäisiin mahdollisen totuudenmukaiseen arvoon. Jotta diskonttokorko hyväksyttäisiin myöhemmin mahdollisessa tulkintatilanteessa, tulisi käytetty diskonttokorko perustella hyvin.

Myös aineettoman omaisuuden arvioitu elinkaari vaikuttaa suuresti nykyarvoon. Esimerkiksi patentille voidaan selkeästi määritellä elinkaareksi esimerkiksi patentin suoja-aika, mutta monille muille aineettomille oikeuksille ei välttämättä ole niin helposti määriteltävissä elinkaarta tai vaikutusaikaa. Mitä kauempana tulevaisuudessa tuoton oletetaan olevan, sitä pienempi on tulon nykyarvo. Tämä määräytyy rahan aika-arvon perusteella eli euro tänään on arvokkaampi kuin euro huomenna. Aineettoman omaisuuden elinkaaren arviointi voi olla hankalaa, koska esimerkiksi tavaramerkki voi olla hyvinkin pitkäikäinen, mutta toisaalta osa tavaramerkeistä poistuu melko nopeasti markkinoilta ja näin ollen ei tuota omistajalleen tuloa kuin hetken.¹⁵³

Eryteisesti diskonttokoron suuruus ja aineettoman omaisuuden elinkaari vaikuttavat aineettoman omaisuuden nykyarvon suuruuteen. Eryteisesti juuri näitä kahta seikkaa havainnollistaakseni olen kerännyt alla olevaan taulukkoon esimerkkejä diskonttokoron ja valitun diskonttausajan vaikutuksesta nykyarvoon, kun diskonttokorko on 4, 6 tai 8 pro-

¹⁵³ Pankakoski 2012: 138-139

senttia ja aineettoman omaisuuden eliniäksi odotetaan joko 1, 3 tai 5 vuotta. Alla olevassa taulukossa olevat luvut ovat samat kuin aiemmin olleessa esimerkissä ainoastaan aika ja diskonttausprosentti muuttuvat.¹⁵⁴

Taulukko1. Aineettoman omaisuuden nykyarvo¹⁵⁵

Diskonttokorko	2 %	4 %	6 %
1 vuosi	98	96,2	94,3
3 vuotta	288,4	277,5	267,3
5 vuotta	471,3	445,2	421,2

5.2.2 Säästyneet rojaltikustannukset

Kassavirtaperusteisessa menetelmässä käytetyin lähestymistapa verotuksessa on säästyneiden rojaltikustannusten menetelmä. Nykyisen kauppahintoja kohdistettaessa tämä menetelmä on lähes yksinomaan käytetty aineetonta omaisuutta ja teknologiaa arvotettaessa. Perusoletuksena arvostusmenetelmässä on, ettei yhtiön tarvitse lisensoida ja maksaa tavaramerkistä ja teknologiasta, joka on jo sen käytössä.¹⁵⁶ Säästyneet rojaltikustannukset menetelmässä aineettoman omaisuuden arvo mitataan varallisuuden elinikäodotukseen sekä arvioituun eri vuosille asetettuun rojaltitasoon perustuen.¹⁵⁷

Jotta verrokkitransaktioista vaihteluvälistä voidaan määrittää järkevä piste, tulee kohdeta verrata vertailutransaktioiden kvantitatiivisin ja kvalitatiivisin mittarein. Rojaltitason lisäksi verrokkiaineistosta löytyy myös verotuksen kannalta vastaus olennaiseen kysymykseen maksetaanko rojalteja etukäteisenä kertakorvauksena vai juoksevasti tai niiden yhdistelmänä tai onko rojalteja porrastettu esimerkiksi myynnin mukaan. Yleisimpiä

¹⁵⁴ Pankakoski 2012: 138-139

¹⁵⁵ Pankakoski 2012: 138

¹⁵⁶ Jaakkola ym. 2012: 323-324

¹⁵⁷ Pankakoski 2012: 139 ja Ministry of Economy, Trade and Industry: 215-216

Jaakkolan ym. mukaan juoksevat toteutuneeseen myyntiin perustuvat rojaltit ovat yleisempiä.¹⁵⁸

Säästyneiden rojaltikustannusten menetelmässä saatu verrokkirojaltitaso kerrotaan myynnillä tai muulla tunnusluvulla, jonka jälkeen saadusta arvosta vähennetään verot. Kassavirtamallin kannalta on huomattava, että aineettoman omaisuuden elinkaari on usein rajallinen ja nykyiset IFRS-säännökset tukevat tätä tulkintaa, koska sen mukaan aineettoman oikeuden elinkaari voi olla määrittelemätön vain perustellusta syystä, jolloin ennustejakson ylittävä jäännöskassavirta voidaan pääomittaa.¹⁵⁹

Alla kaava, jolla säästyneet rojaltikustannukset voidaan laskea.¹⁶⁰

(4)

$$FV = PV(r) \sum_{t=0}^t \left(\frac{\text{Liikevaihto}_x}{\text{Rojaltiprosentti} (1 - \text{vero})} \right)$$

FV= Käypä arvo (*fair value*)

PV= Nykyarvo (*present value*)

r = diskonttaustekijä

t= Aineettoman omaisuuden odotettu elinkaari (*time*)

Liikevaihto= Aineettomasta omaisuudesta odotettu tulevaisuuden kassavirta

Rojaltiprosentti= toimialalla keskimääräisesti käytetty rojaltitaso

Vero= yhteisöverokanta

5.2.3 Ylijäävän tuoton menetelmä

Ylijäävän tuoton menetelmän avulla pyritään kokonaisrahavirroista erottamaan yksittäisen aineettoman hyödykkeen tuottama rahavirta ja sen nykyarvo. Tämä menetelmä on sovellettavissa vain sellaisiin aineettomiin omaisuuksiin, joilla on vaikutus rahavirtojen

¹⁵⁸ Jaakkola ym. 2012: 323

¹⁵⁹ Jaakkola ym. 2012:324

¹⁶⁰ OECD: 7

tuottamiseen. Yleensä aineeton omaisuus ei tuota rahavirtoja yksin vaan yhdessä aineellisten omaisuuserien kanssa tai toisten aineettomien omaisuuserien kanssa. Jotta aineettomalle omaisuuserälle voidaan laskea nettorahavirrat, tulee sen yhdessä muiden omaisuuserien tuottamien rahavirroista vähentää muille omaisuuserille kohdistuvat kustannukset. Tässä menetelmässä muita omaisuuseriä käsitellään kuin ne olisi vuokrattu kolmannelta osapuolelta. Alla on esitetty kaava, jonka perusteella voidaan ylijäävä tuotto kohdistaa aineettomalle omaisuudelle.¹⁶¹

(5)

$$FV = PV(r) \sum_{t=0}^t \begin{pmatrix} \text{Tuotto} \\ - \\ \text{Kulut} \\ - \\ \text{CAC} \\ - \\ \text{Verot} \end{pmatrix} + \begin{matrix} PV(r) \\ \text{Vero} \\ \text{Hyöty} \end{matrix}$$

FV= käypä arvo (*fair value*)

PV= nykyarvo (*present value*)

r = diskonttaustekijä

t = Aineettoman omaisuuden otettu elinkaari (*time*)

CAC = sitoutuneen pääoman kustannus

Sitoutuneen pääomankustannus (CAC) lasketaan niin, että se kattaa omaisuuserän arvonalenemiset sekä kohtuullisen sijoitetun pääoman tuoton hyödykkeelle. Lisäksi sitoutuneen pääomankustannukset tulee huomioida vain siinä laajuudessa, kun niitä ei aiemmin ole huomioitu liiketoiminnan rahavirroissa.¹⁶²

Ylijäävän tuoton menetelmästä on myös verosovellus Residual Profit Split-menetelmä. Verotuksellinen ajattelu pohjautuu suoraan ylijäävän tuoton menetelmään, mutta

¹⁶¹ OECD: 8 ja Jaakkola ym. 2012: 325

¹⁶² Jaakkola ym. 2012: 325

RPSM-menetelmässä tunnistetaan ja ulkoisen vertailuaineiston avulla määritellään muille kuin arvokkaita aineettomia omaisuuksia sisältäville toiminnoille niin kutsuttu rutiinituotto.¹⁶³

5.2 Kustannusperusteinen arvonmäärittäystapa

Lähtökohta kustannusperusteisessa arvonmäärittäyksessä on aineettoman omaisuuden kehittämiskustannukset ja niiden riittävä tunteminen. Aineettoman omaisuuden kehittämisestä aiheutuneet kustannukset on pystyttävä yksilöimään ja arvioimaan riittävällä tarkkuudella.¹⁶⁴

Kustannusperusteisen arvonmäärittäytavan huonona puolena voidaan pitää sitä, että aineettomasta omaisuudesta aiheutuneet kustannukset eivät välttämättä heijasta sen taloudellista arvoa. Se on kuitenkin käyttökelpoinen tilanteissa, jossa aineeton omaisuus on juuri hankittu ja kustannukset pystytään yksilöimään tarkasti. Kustannusperusteista arvonmäärittäytapaa voidaan käyttää sekä historiallisesta näkökulmasta että tulevaisuudessa kertyvien kustannusten näkökulmasta.¹⁶⁵

Aineettomien omaisuuserien kohdalla kustannusperusteinen menetelmä voi sopia lähinnä itse kehitellyn teknologian, jota ei kuitenkaan ole erillisenä kaupallistettu, arvostamiseen.¹⁶⁶

Peruskysymys kaikkien kuluperusteisten arviointimenetelmien taustalla on kuinka paljon kuluja syntyy, jos tuote kopioidaan tai korvataan testatulla tuotteella. Menetelmän käyttöä harkitessa on kuitenkin huomattavaa, että korvaavan tuotteen ei tarvitse olla identtinen arvonmäärittäytksen kohteena olevan omaisuuserän kanssa, mutta sen pitää olla yhtä hyödyllinen. Jos arvonmäärittäytksessä käytetyn verrokin pitäisi olla identtinen, jouduttaisiin kuluperusteinen arvonmäärittäyt monessa tapauksessa hylkäämään, koska ai-

¹⁶³ Jaakkola ym. 2012: 326

¹⁶⁴ Brauner 2008: 111

¹⁶⁵ Karjalainen & Raunio 2007: 166 ja Pankakoski 2012:144

¹⁶⁶ Jaakkola ym. 2012: 327

neeton omaisuus on usein luonteeltaan yksilöllinen eikä välttämättä näin ollen korvattavissa toisella aineettomalla omaisuuserällä.¹⁶⁷

Yksi versio kuluperusteisesta arvonmäärittämisestä onkin lähestyä omaisuuserän arvoa historiallisten kulujen kautta ja poistaa ne omaisuuserän arvioidun käyttöikänsä aikana, jolloin voidaan laskea erän nykyarvo. Tämän arvostamistavan keskeinen lopputulos on minimiarvo. Menetelmää käytettäessä on huomioitava, että kulujen suuruudesta riippuen hyvinkin arvokas omaisuuserä voidaan arvioida melko vähäarvoiseksi kun taas täysin arvoton omaisuuserä voidaan arvostaa suhteettoman korkeaan arvoon.¹⁶⁸

Arvostusmenetelmää muutettu ja lähestymistavaksi on otettu kuinka paljon nyt pitäisi kuluttaa, jotta saataisiin vastaava tai korvaava omaisuuserä valmistettua. Tämän arvonmäärittäytävän etuna on sen joustavuus. Nykyiseen kulutukseen perustuva arvonmäärittäytys heijastaa myös markkinoiden ja teknologian muutoksia sekä todellista inflaatiota.¹⁶⁹

Mielestäni kuluperusteinen arvonmäärittäytys vaatii erityisesti aineettoman omaisuuden omistajayhtiön laskentajärjestelmiltä paljon. Kulujen seurannan pitää olla hyvin tarkkaa, jotta oikeat kulut osataan kohdistaa oikeille laskentakohteille. Kuten aiemmin mainittiin, muuttuvat kulut ovat melko helposti ja suoraan kohdistettavissa laskentakohteelle. Kiinteiden kustannusten osalta kohdistaminen on hankalampaa ja tarvitaan erilaisia laskennallisia sovelluksia, miten ne kohdistetaan eri aineettomille omaisuuserille.

Lisäksi kuluperusteiselle arvonmäärittäytävän käytölle ongelmia voi aiheuttaa se, että kulujen määrä ei ole suoraan verrannollinen aineettoman omaisuuden arvoon. Jotkin aineettomat omaisuuserät on voitu kehittää nopeasti ja ilman suuria investointeja. Tällaisesta omaisuuserästä voidaan saada suuria tuottoja ja niiden merkitys liiketoiminnassa voi olla suurikin. Toisaalta taas joihinkin aineettomiin omaisuuseriin on voitu käyttää suuria määriä rahaa, mutta tuotto saattaa olla vähäinen tai sitä ei ole ollenkaan eikä kyseinen aineeton omaisuuserä myöskään tuo lisäarvoa liiketoimintaan. Näin ollen kulut eivät välttämättä kerro ollenkaan miten arvokas aineeton omaisuus yritykselle voi olla. Ainoastaan kuluihin perustuva arvonmäärittäytys saattaa antaa harhaanjohtavan kuvan

¹⁶⁷ Reilly 2012: 44

¹⁶⁸ Brauner 2008: 111-112

¹⁶⁹ Brauner 2008: 111-112

omaisuuserän arvosta. Tätä arvonmäärittäystapaa ei välttämättä kannata käyttää yksinään, jos vain on mahdollista käyttää muitakin arvonmäärittäystapoja. Lisäksi kuluperusteinen arvonmäärittäystapa ei välttämättä sovi kaikille aineettomille omaisuuserille. Parhaiten tämä arvonmäärittäystapa sopii patenteille, joiden kehittämiseen tarvitaan selkeästi jokin konkreettista ja johon voidaan yhdistää kuluja. Esimerkiksi tavaramerkeille ja brändeille tämä ei välttämättä ole mahdollista.¹⁷⁰

¹⁷⁰ Brauner 2008:110-111

6. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Aineeton omaisuus on yksi tärkeimmistä kansainvälisten konsernien varallisuuden muodoista, minkä vuoksi niihin tulee kiinnittää erityistä huomiota myös siirtohinnoittelussa. Aineettomaan omaisuuteen liittyvät tiedot ovat usein tarkoin varjeltuja liikesalaisuuksia eikä niistä juurikaan anneta tietoa kolmansille osapuolille missään tilanteissa.

Aineettoman omaisuuden arvonmääritys siirtohinnoittelussa on ollut pitkään esillä kansainvälisissä keskusteluissa ja asiantuntijakirjoituksissa. Verotuskäytäntö ei ole aina pysynyt aineettoman omaisuuden käytön ja kehityksen mukana ja näin ollen siihen liittyvät verotuksen säännökset ovat tulleet myöhemmin. OECD on vastannut tähän laatimalla ohjeistusta aineettoman omaisuuden siirtohinnoittelukysymyksiin.

OECD:n vuonna 2010 julkaisemat siirtohinnoitteluohjeet ovat yleisluontoisia ja tulkinnanvaraisia. OECD:n siirtohinnoitteluohjeet eivät sido yrityksiä, mutta on huomioitava, että asetetut siirtohinnot kuitenkin arvioidaan niiden perusteella. OECD:n siirtohinnoitteluohjeista on löydettävissä suosituksia sovellettavista arvostamismenetelmistä. Ohjeissa todetaan, että aineettoman omaisuuden siirtohinnoitteluun soveltuvimmat menetelmät ovat markkinahintavertailumenetelmä, liiketoiminettomarginaalimenetelmä ja voitonjakamismenetelmä. Siitä, miten ohjeita tulisi käyttää, esim. arvotekijöiden osalta, ei anneta ohjeita. OECD on julkaissut syksyllä 2014 raportin *Guidance on Transfer Pricing Aspects of Intangibles*, jossa muun muassa selvennetään useita avoimia markkinaehtoisuutta koskevia kysymyksiä.

Suomalaisessa ja kansainvälisessä lainsäädännössä ei ole otettu kantaa siihen miten arvostusmenetelmiä tulisi käyttää aineettomien omaisuuserien yhteydessä. Markkinaehtoisuuden soveltaminen kuitenkin on hyvin OECD-lähtöistä. Suomessa lainsäädäntö on aineettoman omaisuuden siirtohinnoittelun kannalta näiltä osin avonaista ja tulkinnanvaraista.

Verotusmenettelylain 31 §:n ja verosopimuksen 9 artikla määrittävät halutun markkinaehtoisuuden hintatason eli mitä riippumattomien osapuolten välillä olisi vastaavassa tilanteessa sovittu. Siitä miten, tähän haluttuun markkinaehtoperiaatteen mukaiseen hinta-

tasoon päästään ei ole kuitenkaan otettu kantaa kuten Pankakoskikin artikkelissaan Tavaramerkinarvonmääritys siirtohinnoittelussa toteaa. Siirtohinnoittelussa tulee myös kuitenkin aina muistaa, että siirtohintaa tulee hyväksyä sekä asuinvaltion että lähdevaltion verotuksessa, joten kaikissa siirtohinnoittelutapauksissa on huomioitava ainakin kahden maan siirtohinnoittelulainsäädäntö sekä millaiset käytännöt näissä maissa on.¹⁷¹

Aineettoman omaisuuden arvonmääritykseen on tarjolla useita laskentatapoja. Osa niistä on tarkoitettu tietyille omaisuuserille, kun taas toiset ovat joustavampia ja niitä voidaan käyttää erilaisia aineettomia omaisuuseriä arvostettaessa. Kun aineetonta omaisuutta lähdetään arvostamaan ja arvostustapaa valitaan, on huomioitava erilaisia seikkoja kuten, millainen aineeton omaisuuserä on kyseessä, aineettoman omaisuuden elinkaaren vaihe ja saatavilla oleva informaation määrä.

Markkinaperusteinen arvonmääritystapa on konserniyhtiöiden kannalta helpoin ja luotettavin tapa asettaa siirtohintaa. Löydettäessä vastaavanlainen transaktio avoimilta markkinoilta eli luovutettava omaisuuserä on riittävän samankaltainen ominaisuuksiltaan, voidaan perustellusti käyttää tätä siirtohintana. Tällöin on helppoa osoittaa markkinaehtoinen arvo veroviranomaisille ja tulkinnanvaraisuutta ei ole.

Ongelmaksi markkinaperusteisen arvonmääritystavan käytölle muodostuu se, että ulkoisia verrokkeja ei käytännössä juurikaan löydy. Aineettomien omaisuuseristä ja niiden hinnoista on lähestulkoon mahdotonta saada tietoa markkinoilta. Helpoiten ulkoinen verrokki löytyy, jos konserniyhtiö luovuttaa tai lisensoi samankaltaista aineetonta omaisuutta myös konsernin ulkopuolisille yhtiöille. Näissäkin ongelmana saattaa olla, että aineeton omaisuus muokataan kolmansille osapuolille hieman erilaiseksi ja tällöin vertailtavuus kärsii.

Tuloperusteiset arvonmääritystavat sisältävät usein tulkinnanvaraisuutta, koska ne perustuvat arvioihin tulevaisuudessa saatavista kassavirroista. Tuloperusteiset kassavirtalaskelmat on yleisesti hyväksytty käytettäväksi aineettoman omaisuuden siirtohinnan arvonmäärityksessä, mutta käytettävät muuttujat on perusteltava hyvin. Tällaisen kannan on ottanut myös KHO ratkaisussaan 2014:33. Muuttujia ovat muun muassa arvioidut kassavirrat tulevaisuudessa ja diskonttokorko.

¹⁷¹ Pankakoski 2015: 284

Usein aineetonta omaisuutta siirretään esimerkiksi jonkin tuotteen tai palvelun ohella, jolloin voidaan näiden yhteisarvolle löytää markkinaehtoperiaatteen mukainen hinta, mutta silloin aineettoman omaisuuden oma yksilöhinta jää määrittämättä. Aina ei välttämättä olekaan tarkoituksenmukaista löytää aineettomalle omaisuudelle erillistä hintaa, kuten esimerkiksi silloin kun aineeton omaisuus on tavanomaista ja mahdollisesti monen muunkin tiedossa, esimerkiksi OECD:n Guidancessa todetaan.

OECD:n ohjeistuksessa esiintyy useassa kohtaa ulkoiset verrokkit, mutta ne joudutaan usein hylkäämään ja käyttämään sisäisiä verrokkeja, mikäli niitä vain on saatavilla. Markkinaehtoisuuden toteaminen hinnoissa saattaa näin ollen aiheuttaa tietynlaista subjektiivisuutta aineettomien oikeuksien osalta.

Aineettoman omaisuuden arvostamisen kuten myös muiden omaisuuserien kannalta on saatavilla olevien tietojen määrä ja tarkkuus tärkeää. Arvostuksen luotettavuutta saattaa parantaa, jos arvostuksen lähtökohta on historiallinen tai muu todellinen saatavissa oleva data kuin vain arviot ja oletukset. Tärkeää on kuitenkin, että saadut arvot ovat markkinaehtoperiaatteen mukaisia ja niiden vertailtavuus.

Mitä enemmän arvostuksessa joudutaan käyttämään oletettavia ja arvioita, sitä enemmän lopputuloksen luotettavuus kärsii. Kassavirtamenetelmissä ainakin arvioidut kassavirrat ja käytettävä diskonttokorko ovat laskijan subjektiivisia valintoja. Näin ollen ne tulisi perustella tarkasti, jos myöhemmin herää kysymyksiä siitä onko aineettoman omaisuuden siirtohinta ollut markkinaehtoperiaatteen mukainen.

Pitää kuitenkin muistaa ettei aina ole kaikkea tarvittavaa dataa saatavilla. Kuten esimerkiksi kun arvioidaan tulevaisuuden kassavirtoja, joudutaan tuottojen määrä aina perustamaan arvioihin vaikka historiallinen data voikin antaa viitteitä siitä, millaisia kassavirtoja on odotettavissa. Koska aineettoman omaisuuden arvostamisessa joudutaan käyttämään oletuksia ja arvioita esimerkiksi riskien suuruudesta tai tulevista kassavirroista, heijastavat laskelmat aina sen tekijän subjektiivisia näkökulmia asiaan. Subjektiiviset näkemykset aiheuttavat osaltaan ongelmia arvostukseen, kun aineetonta omaisuutta arvostetaan varovaisuuden periaatteita noudattaen. Tällöin saattaa olla, että tulevat kassavirrat arvioidaan liian pieniksi tai suuriksi ja käytetyt riskitasot liian korkeiksi.

Aineettoman omaisuuden arvostamisessa sen oikeaan arvoon, tulee ymmärtää arvostuksen konteksti ja liiketoiminnan ympäristö osana arvostusta. Kuten useasti tässä tutkielmassa on jo todettu, aineetonta omaisuutta saattaa olla joissakin tapauksissa hankala todentaa ja sillä on yleensä oma uniikki luonteensa. Nämä ominaisuudet pitää ottaa huomioon kun aineettomalle omaisuudelle etsitään markkinaehtoista hintaa.

Luotettavaan lopputulokseen päästäkseen konserniyhtiöiden tulisi tehdä useampia laskelmia erilaisilla arvotekijöillä ja mahdollisesti myös eri menetelmillä. Näin löydetään lopputulos, joka mahdollistaa siirtohinnoittelussa markkinaehtoperiaatteen mukaisen hinnan. Koska arvostuslaskelmissa on aina tulkinnanvaraisuutta ja subjektiivisuutta, voisivat konserniyhtiöt hakea ennakkoratkaisua veroviranomaiselta. Näin konserniyhtiöiden on mahdollista saada verottajan kanta asiaan ennen kuin luovutus tai lisensointi toteutetaan.

Voidaankin siis todeta, että aineettoman omaisuuden siirtohinnoittelu on vielä melkoisen tulkinnanvaraista, koska Suomessa lainsäädännöstä ei löydy selkeitä ohjeita millaisin menetelmin aineetonta omaisuutta tulee arvostaa. KHO on jo ottanut kantaa yhteen arvostamistilanteeseen, mutta tulevaisuudessa oikeuskäytäntöä tulee varmasti lisää ja se ohjaa verovelvollisia enemmän miten arvonmääritysmenetelmiä tulee käyttää ja miten arvotekijät voidaan perustella niin, että niiden markkinaehtoisuus on perusteltavissa.

LÄHDELUETTELO

- Aarnio, Aulis (1989). *Laintulkinnan teoria*. Juva: WSOY
- Andersson, Edward, Jarmo Ikkala & Seppo Penttilä (2009). *Elinkeinoverolain kommentaari*. 12., uudistettu painos. Helsinki: Talentum.
- Brauner, Yariv. (2008). Value in the Eye of the Beholder: The Valuation of Intangibles for transfer pricing purposes. *Virginia Tax Review* [Vol.28:79]. Saatavissa: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1105893
- Danish Patent and Trademark Office. *Relief from royalty method*. [online][cited 04.03.2015], saatavissa: <http://www.ip-tradeportal.com/valuation/methods-for-valuation/quantitative-valuation/income-methods/relief-from-royalty-method/calculation-of-the-value.aspx>
- Engblom, Ari, Jyrki Holla, Jussi Järvinen, Sebastian Kellas, Anne Lampinen, Markku Lepistö, Vesa-Pekka Nuotio, Vesa Paronen, Anna-Leena Rautajuuri, Eric Sandelin, Timo Torkkel, Kristiina Äimä (2010). *Elinkeinoverotus 2010*. Helsinki: Edita publishing Oy.
- Engblom, Ari, Jyrki Holla, Jussi Järvinen, Sebastian Kellas, Anne Lampinen, Markku Lepistö, Vesa-Pekka Nuotio, Vesa Paronen, Anna-Leena Rautajuuri, Eric Sandelin, Timo Torkkel, Kristiina Äimä (2012). *Elinkeinoverotus 2012*. Helsinki: Edita publishing Oy.
- HE 107/2006 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle tuloverotuksen siirtohinnoittelua koskevaksi lainsäädännöksi.
- Helminen, Marjaana (2000). *Kansainvälisen konsernin sisäiset palvelut verotuksessa*. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.
- Helminen, Marjaana (2013). *Kansainvälinen tuloverotus*. Helsinki: Edita.

International Valuation Standards Council (2011). International Valuation Standards [online] [cited 30.3.2015] Saatavissa: http://iopcg.me/images/IVS_2011.pdf

Jaakkola, Riika, Sanna Laaksonen, Timo Nikula, Mikko Palmu, Vesa Paronen, Eric Sandelin & Suvi Vasenius (2012). *Siirtohinnoittelu käytännössä*. Helsinki: Edita.

Kallunki, Juha-Pekka, Teppo Martikainen & Jaakko Niemelä (1999). *Yrityksen arvonnärimitys*. Helsinki: Kauppakaari Oyj.

Karjalainen Jukka & Raunio Merja (2007). *Siirtohinnoittelu*. Helsinki: WSOYpro.

Knüpfer, Samuli & Puttonen, Vesa (2012) *Moderni rahoitus*. Helsinki: SanomaPro Oy.

Kukkonen, Matti & Walden, Risto (2010). *Konsernin verosuunnittelu*. Helsinki: WSOYpro.

Laaksonen, Sami (2004). Tavaramerkin siirtohinnoittelusta. *Verotus* 54:4, 423–432.

Linnanvirta, Reima & Rapo, Petteri (2012). Aineettoman omaisuuden tunnistamisesta ja arvostamisesta siirtohinnoittelussa. *Verotus* 62:3, 295-302.

Martin, Daryl. & Drews, David (2006). Intellectual Property Valuation Techniques. [online] [cited 04.03.2015] 1-11. Saatavissa : <http://ipmetrics.net/IPVT.pdf>

Ministry of Economy, Trade and Industry. *Chapter 4 Valuation Methods in Intellectual Asset-Based Management Evaluation Finance (Supplemental Discussion)*. [online] [cited 04.03.2015] 210-220. Saatavissa: http://www.meti.go.jp/policy/intellectual_assets/pdf/ValuationMethods.pdf

Myrsky, Matti & Linnakangas Esko (2005). *Kansainvälinen henkilö- ja yritysverotus*. Helsinki: Talentum.

Niskakangas, Heikki (1983). *Rojaltit ja palvelumaksut kansainvälisessä vero-oikeudessa*. Helsinki. Suomen Lakimiesliiton kustannus.

OECD (2010). *Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and tax Administration*.

OECD (2014). *Guidance on Transfer Pricing Aspects of Intangibles*. Saatavissa: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/taxation/guidance-on-transfer-pricing-aspects-of-intngibles_9789264219212-en#page1

Pankakoski, Katriina (2012). *Tavaramerkin siirtohinnoittelu*. Vaasa. Saatavissa: <http://www.tritonia.fi/?d=244&g=abstract&abs=4980>.

Pankakoski, Katriina (2015). Tavaramerkin arvonmääritys siirtohinnoittelussa. *Verotus* 65:3, 344-356.

Penttilä, Seppo (2015). Siirtohinnoittelua koskevat oikeuskäytännön linjaukset. *Verotus* 65:2, 120-140.

Soo, Mei June & Glaize, Antoine (2014). *OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations and Transfer Pricing Features of selected Countries 2014*. Amsterdam, Netherlands. IBFD.

Ranta-Lassila, Hannele (2002). *Konsernit ja verotuksen neutraalisuus*. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Raunio, Merja & Svennas, Karin (2011). Rahoitustransaktioiden siirtohinnoittelu – onko konserniin kuulumisella vaikutusta? *Verotus* 61:2, 190-200.

Reilly, Robert F. (2012). Use of the Cost Approach to Assess taxpayer Intangible Assets. *Journal of Property Tax Assessment & administration*. Volume 9, Issue 4. [online] [cited 18.06.2013], 41-62. Saatavissa: <http://search.proquest.com.proxy.tritonia.fi/docview/1285242121/fulltextPDF/5873547E2CD4437FPQ/1?accountid=136582>

Sharma, Nishi (2012). Intangible Assets: A Study of Valuation Methods. *BVIMR Management Edge*. Vol.5, No1 [online] [cited 18.06.2013], 61-69. Saatavissa: [://content.epnet.com.proxy.tritonia.fi/ContentServer.asp?T=P&P=AN&K=70504380&EbscoContent=dGJyMNxb4kSepq84v%2BbwOLCmr02eprNSrqq4Sa6WxWXS&ContentCustomer=dGJyMPGqtU%2B2rq5NuePfgex%2BEu3q64A&D=buh](http://content.epnet.com.proxy.tritonia.fi/ContentServer.asp?T=P&P=AN&K=70504380&EbscoContent=dGJyMNxb4kSepq84v%2BbwOLCmr02eprNSrqq4Sa6WxWXS&ContentCustomer=dGJyMPGqtU%2B2rq5NuePfgex%2BEu3q64A&D=buh)

The Canadian Institute of Chartered Business Valuators. *OECD TP WP6: Illustrative Example of Intangible Asset Valuation* [online] [cited 04.03.2015] , 1-31. Saatavissa: <http://www.oecd.org/tax/transfer-pricing/47426115.pdf>

Verohallinto (2013). Verohallinnon siirtohinnoitteluhanke. Siirtohinnoittelun asiakastilaisuus 28.11.2013. [online] Saatavissa: http://www.vero.fi/download/Asiakastilaisuus_siirtohinnoittelusta/%7B7A89D65C-9F1E-4B22-B6F2-4AB054ADE67F%7D/8897

KUVIOT		Sivu
Kuvio 1.	Jälleenmyyntihintamenetelmä	29
Kuvio 2.	Kustannusvoittolisämenetelmä	31
Kuvio 3.	Liiketoiminettomarginaalimenetelmä	33
Kuvio 4.	Voitonjakamismenetelmä	35
Kuvio 5.	Arvonmääritysprosessi	43
Kuvio 6.	Aineettomien omaisuuserien arvonmäärityspärusteet	47

TAULUKOT**Sivu****Taulukko 1.**

Aineettoman oikeuden nykyarvo

53

OIKEUSTAPAUSLUETTELO

Korkein hallinto-oikeus		Sivu
3.11.2010 taltio 3092	KHO 2010:73	21-23
4.3.2013 taltio 755	KHO 2013:36	38-39
18.2.2014 taltio 493	KHO 2014:33	57